

Thukydid · Den peloponnesiske Krig · 5. bog*

oversat af Adam Schwartz

{1} Den følgende sommer forblev den etårige våbenhvile i kraft indtil de pythiske lege, og i løbet af våbenstilstanden fordrev athenerne delierne fra Delos. De var nu kommet til det resultat, at delierne på grund af en eller anden forseelse i gamle dage endnu havde været urene på tidspunktet for deres indvielse til guden, og at dette derfor også fra athensk side havde konstitueret en mangel ved renselsesritualet (hvor de ellers mente at have fulgt den korrekte procedure, da de sløjfede øens grave med samt ligresterne, således som jeg tidligere har berettet).¹ Pharnakes skænkede dem Atramytteion, og delierne fandt vej til Asien, som hver især nu kunne, og bosatte sig i der.

{2} Efter våbenstilstandens udløb opnåede Kleon tilladelse fra athenerne til at sætte kursen mod egnene ved Thrakien med en styrke bestående af 1.200 hoplitter og 300 ryttere af athenernes egne rækker og et endnu større kontingent allierede tropper ombord på 30 skibe. [2] Først gik han imidlertid ind til Skione, som stadig var under belejring, hvor han supplerede sin styrke med hoplitter fra belejringstropperne, og sejlede derpå til den Stille Havn, der lå i kort afstand af byen på toronaisk territorium. [3] Da han fra desertører fik efterretning om, at Brasidas ikke befandt sig i Torone, og at de tropper, der var der, ikke kunne hamle op med hans egne, marcherede han selv med sin styrke mod Skione og detacherede 10 skibe til at sejle rundt om forbjerget² og ind i havnen. [4] Han nåede først til den nye ringmur, som Brasidas havde ladet opføre uden for byen: han havde gerne villet have forstæderne med indenfor og havde revet noget af den gamle bymur ned og på den måde samlet det hele som én by indenfor.

{3} Den spartanske kommandør Pasitelidas rykkede til undsætning på dette punkt med den stedlige garnison og forsøgte at afvise angrebet fra athenerne. Da de kom under pres, og skibene, der var blevet sendt rundt om forbjerget, samtidig stod ind i havnen, blev Pasitelidas bange for, at skibene skulle nå først frem og indtage den ufor-

* Bog 1-4 findes allerede oversat i *AIGIS*, hhv. <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2018,1/AS-Thukydid.1.pdf>, <https://adam.sc.ku.dk/aigis/2020,1/AS-Thuk2.pdf>, <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2012,1/AS-Thuc.pdf>, <http://aigis.igl.ku.dk/aigis/2016,1/ASThuk4.pdf>.

1. Se 3.104 (og 1.8). Dette er den ene af kun to krydsreferencer i Thukydids værk; den anden befinder sig i 6.94.1.
2. Athos-bjerget.

svarede by og han selv blive fanget mellem by og ringmur, når den faldt i hænderne på fjenden. Han opgav den derfor og trak sig i ilmarch tilbage til byen, [2] men athenerne fra skibene var kommet ham i forkøbet og havde taget Torone, og deres infanteri fulgte i hælene på ham og strømmede, uden at møde modstand, ind i byen bag ham gennem brechen i den gamle mur. Under nærkampen dræbte de nogle af spartanerne og toronaierne, mens de tog andre levende til fange, heriblandt kommandøren Pasitelidas. [3] Brasidas rykkede Torone til undsætning, men da han undervejs fik efterretning om, at den var faldet, trak han sig tilbage igen. Havde han været omtrent syv km længere fremme, ville han være nået frem i tide. [4] Kleon og athenerne rejste to sejrsmærker, et ved havnen og et ved ringmuren, og solgte toronaiernes kvinder og børn som slaver. Toronaierne selv, spartanerne og hvad der var af chalkideere sendte de tilbage til Athen, i alt op mod 700 mænd. Det peloponnesiske kontingent blev senere frigivet som del af den fredsslutning, der senere fandt sted, mens de øvrige blev hentet hjem af olynthierne, der udvekslede fangerne mand for mand. [5] Omkring på samme tid erobrede boioterne også ved forræderi Panakton, en athensk befæstning i grænseområdet mellem dem. [6] Kleon for sin del efterlod en garnison til at bevogte Torone, løb ud fra Torone og sejlede rundt om Athos-forbjerget for at sætte kursen mod Amphipolis.

{4} På samme tid sendte athenerne Phaiax, Erasistratos' søn, med to skibe og ledsaget af to kolleger sendt ud fra Athen på en diplomatisk mission til Italien og Sicilien. [2] Da athenerne efter overenskomsten havde trukket sig ud af Sicilien, havde leontinerne nemlig indoptaget mange nye borgere i deres rækker, og folket havde nu overvejet at foretage en redistribution af jorden. [3] Men da dette var gået op for de førende mænd, havde de indkaldt hjælp fra Syrakus til at forjage de jævne folk, som var blevet spredt for alle vinde. Imens havde de selv indgået en aftale med syrakusanerne, ifølge hvilken de ville forlade byen og lade den ligge ubeboet tilbage for selv at slå sig ned sig i Syrakus mod at opnå borgerrettigheder der. [4] Nogle af dem var senere blevet utilfredse med ordningen og havde forladt Syrakus igen; de havde bemægtiget sig et område af Leontinoi, der kaldes Phokeai, og Brikinniai, en befæstning på leontinsk territorium. De fleste af de folk, der tidligere var blevet jagt i eksil, havde så sluttet sig til dem der, hvor de fra deres befæstninger førte krig mod Syrakus.

[5] Det var som resultat af efterretninger om disse forhold, at athenerne nu sendte Phaiax ud i et forsøg på at få overtalt deres lokale allierede og – om muligt – de øvrige sikelioter til at deltage i en fælles militærkampagne mod, hvad de så som syrakusa-

nernes forsøg på at gribe efter magten, og på at få reddet det leontinske folk. [6] Efter sin ankomst lykkedes det Phaiax at få overtalte kamarinaierne og akragantinerne, men efter at være stødt på modstand i Gela afstod han fra at fortsætte til de resterende, da han kunne mærke, at han næppe ville få dem overtalte. Han trak sig tilbage over sikelisk territorium til Katane, og på vejen forbi tog han også til Brikinniai for at opmuntre leontinerne dér, hvorpå han sejlede væk igen.

{5} Under overfarten til Sicilien, og ligeledes på vejen tilbage, førte Phaiax også forhandlinger med flere stater i Italien om indgåelse af et venskabeligt forhold med Athen. Her stødte han også på de lokrere, som havde bosat sig i Messana, men siden var blevet fordrevet derfra: efter indgåelsen af aftalen mellem Siciliensgrækerne var der udbrudt intern konflikt iblandt messanerne, og som svar på den ene parts indkaldelse af assistance fra Lokroi var disse folk blevet sendt dertil for at bosætte sig, så Messana for en tid havde været på lokriske hænder. [2] Det var disse folk, som Phaiax stødte på, da de var på vej hjem igen. Han tilføjede dem imidlertid ingen overlast, eftersom der var kommet en aftale i stand mellem ham og lokrerne om indgåelse af en overenskomst med Athen. Som de eneste af de allierede stater havde Lokroi nemlig ikke indgået en traktat med Athen, da Siciliensgrækerne havde forsonet sig med hinanden, og ville næppe heller have gjort det nu, hvis de ikke havde været trængt af deres krig mod hipponierne og medmaierne, deres kolonister i de tilgrænsende områder. Phaiax vendte senere tilbage til Athen.

{6} Da Kleon på det tidligere omtalte tidspunkt var sejlet fra Torone og rundt om forbjergene med kurs mod Amphipolis, anlagde han en operationsbase ved Eion og rettede derfra et angreb mod Stagiros, en andrisk koloni, uden dog at indtage den; den thasiske koloni Galepsos erobrede han derimod ved et stormløb. [2] Han sendte repræsentanter til Perdikkas for at prøve at få ham til at stille med en hær i overensstemmelse med alliancens betingelser, og sendte andre til Thrakien, til odomanternes konge Polles, med besked om at hverve så mange thrakiske lejesoldater som muligt. Selv blev han i Eion og forholdt sig i ro. [3] Da Brasidas fik efterretning om disse aktiviteter, indtog han selv en position overfor på Kerdylion, et højtbeliggende sted på den anden side af floden ikke langt fra Amphipolis, hvorfra der var frit udsyn over hele området, så Kleon ikke ville kunne undgå at blive observeret, hvis han brød op med sin styrke. Og det var netop, hvad Brasidas forventede, han ville gøre: marchere længere ind i landet mod Amphipolis med de tropper, han allerede havde til rådighed, på grund af

sin ringeagt for fjendens antal. [4] I mellemtiden traf Brasidas sine forberedelser: han tilkaldte 1.500 thrakiske lejesoldater og den samlede edoniske styrke, der bestod af peltaster og rytteri. Han rådede allerede over 1.000 myrkinske og chalkideiske peltaster, foruden tropperne i Amphipolis. [5] I alt talte den hoplithær, der samledes hos ham, omtrent 2.000 mand, og dertil kom 300 græske ryttere. Med op mod 1.500 af disse tropper gik Brasidas nu i stilling på Kerdylion, mens resten af tropperne var stationeret med Klearidas i Amphipolis.

{7} En tid lang forholdt Kleon sig nu inaktiv, men blev derefter tvunget til at foretage netop det træk, Brasidas havde forudset. [2] For hans soldater var irriterede over at sidde stille og begyndte nu at anstille sammenligninger af hans lederevner med dem, de ville komme til at stå over for – inkompetence og frygtsomhed over for erfaring og dristighed – og også at huske på deres uvilje mod at følge ham på denne kampagne. Kleon opfangede godt deres knurren og ville ikke have, at de skulle blive demoraliseret bare af at blive siddende det samme sted, så han kaldte dem under våben og ledte dem ud. [3] Her udviste han netop den attitude, som havde skaffet ham succes ved Pylos og derved bestyrket hans tiltro til sin egen skarpsindighed: han ventede ikke et øjeblik, at nogen skulle gå imod ham og levere slag, men erklærede, at formålet simpelthen var at rekognoscere området, og at han stadig afventede forstærkningerne – ikke for at underbygge sikkerheden, hvis han blev tvunget til kamp, men for at han kunne slå ring hele vejen rundt om byen og derpå tage den ved storm. [4] Kleon nåede frem og lod hæren indtage en position på en stejl bakke foran Amphipolis, hvorfra han selv kunne se ned på de sumpede egne ved Strymon-flodens bredder og byens beliggenhed på den side, der vendte op mod Thrakien. [5] Han regnede med at kunne forlade stedet igen uden sværds slag, nøjagtig når det passede ham, eftersom der ikke var nogen at se på murene, og der heller ikke kom nogen ud eller ind af portene, som alle sammen stod lukkede. Faktisk mente han ligefrem, at han havde begået en fejl ved ikke at have haft belejringsmaskiner derhen, for byen så ud til at være uforsvaret og lige til at tage.

{8} Så snart Brasidas så, at athenerne satte sig i bevægelse, kom han også selv ned fra Kerdylion og ind i Amphipolis. [2] Han deployerede ikke sine tropper til et direkte modangreb på athenerne, bekymret som han var over det, han rådede over, og med den vurdering, at hans tropper var fjenden underlegne – ikke talmæssigt, for her var de nogenlunde jævnbyrdige, men i kvalitet, for den styrke, Athen havde sendt ud på denne kampagne, bestod af et rent athenskt kontingent og dertil kernetropper fra Lemnos og

Imbros. Han traf derfor forberedelser til at angribe med brug af en krigslist. [2] Hvis han lod fjenden se antallet af hans mænd og deres bevæbning, nødtørftig som den var, mente han at have ringere chancer for sejr, end hvis de ikke havde noget forhåndskendskab og derfor ingen reel grund til ringeagt. [4] Han udvalgte derfor selv 150 hoplitter og satte resten under Klearidas' kommando. Hans plan var at rette et pludseligt angreb mod athenerne, inden de kunne nå at forlade området; han mente ikke, at han en anden gang ville få sådan en chance for at afskære dem uden støtte, hvis deres forstærkninger først nåede frem. Han lod alle sine soldater sammenkalde, fordi han gerne ville både opmuntre dem og forklare dem sin tænkemåde, og sagde som følger:

{9} "Peloponnesiske mænd! Det må være tilstrækkeligt, at der i al korthed bliver gjort rede for, hvilket land vi er rundet af; at det altid har haft tapperhed at takke for sin frihed, og at den forestående kamp står mellem jer dorere og de ionere, som I rutinemæssigt slår. [2] Jeg vil nu sætte jer ind i min angrebsplan, og hvordan jeg har tænkt mig at føre den ud i livet, så I ikke skal miste modet over den tilsyneladende ulempe, at vi vover forsøget med kun en del af os i stedet for vore samlede styrker. [3] Jeg forestiller mig, at det er på grund af deres nedvurdering af os, og fordi de ikke et øjeblik kunne forestille sig, at nogen ville angribe dem, at vore modstandere har bevæget sig helt her ind i landet og nu står uopmærksomme og uden nogen form for orden, optaget af at se sig om. [4] Den, der klarest kan identificere den slags fejltrin hos modstanderen og samtidig afpasser sit angreb efter sin egen styrke, så det ikke så meget foregår åbenlyst, som en direkte taktisk konfrontation, men desto mere udnytter situationens muligheder, har vel størst chance for succes – [5] og den største hæder har man af den slags krigslist, som gør ens egen side maksimal gavn ved at narre fjenden så totalt som muligt. [6] Så længe de derfor føler sig trygge i deres uforberedthed og, såvidt jeg da kan vurdere på dem, har tankerne rettet mod at trække sig lige så stille tilbage igen, snarere end at holde deres stilling, vil jeg udnytte deres adspredthed, inden de kan nå at etablere et skarper fokus, og se, om jeg og mændene under min kommando ikke kan få rettet et stormangreb lige imod midten af deres hær. [7] Og når du, Klearidas, lidt efter ser mig kæmpe mig ind på dem og rimeligvis sprede panik

iblandt dem, skal du tage dine mænd, dem fra Amphipolis og vore andre allierede, og i ét nu åbne portene, løbe ud af dem og storme frem for hurtigst muligt at engagere dem på klos hold. [8] På den måde er der størst chance for, at de bliver grebet af panik: enheder, der går til angreb efterfølgende, gør et langt mere skræmmende indtryk på fjenden end dem, de allerede står over for og er kommet i kamp med. [9] Og her må ikke bare du personlig udvise tapperhed, som man kan forvente det af en spartiat som dig – men også I allierede må på samme måde modigt følge ham og gøre jer klart, at der kræves tre ting til kompetent krigsførelse: determination, skamfølelse og lydighed over for ens foresatte. På denne dag vil det blive afgjort, om I ved at kæmpe tappert skal garantere jeres frihed og status som Spartas allierede, eller om I skal være slaver af Athen. For i det scenarie vil I – hvis I da undgår at blive henrettet eller solgt – i heldigste fald friste en endnu mere plagsom slavetilværelse end hidtil og ydermere blokere vejen til befrielse for resten af Grækenland. [10] I må derfor ikke vise svaghed, når I ser, hvor vigtige ting der er på spil, og selv vil jeg vise, at jeg ikke bare kan opmuntre andre, men i mindst lige så høj grad er i stand til at tage aktiv del i angrebet.”

{10} Efter denne tale gik Brasidas selv i gang med at forberede sin sortie og posterede den anden deling under Klearidas ved den af portene, der kaldes den thrakiske, så de kunne udføre angrebet, sådan som han havde givet instruks om. [2] I mellemtiden var Brasidas blevet tydeligt observeret på vej ned fra Kerdylion og var nu beskæftiget med at forrette et offer ved Athene-helligdommen i den del af byen, der kunne ses udefra, som led i sine forberedelser. Til Kleon, som på dette tidspunkt havde bevæget sig frem for at kunne observere, indløb der en efterretning om, at hele fjendens hær var fuldt synlig inde i byen, ligesom fødder og hestehove i stort tal kunne skimtes under porten, som om de stod parat til en sortie. [3] Da Kleon hørte det, gik han tilbage igen for at se efter. Han havde ikke noget ønske om at komme til at udkæmpe et slag, før forstærkningerne kunne nå frem til ham; og da han troede, at han kunne nå at slippe væk først, lod han give signal til tilbagetrækning og lod samtidig den ordre gå videre, at de skulle trække sig roligt tilbage via den venstre fløj, mod Eion (hvilket da også var den eneste mulige retning). [4] Men da han syntes, det foregik i for adstadigt tempo, drejede han

selv venstre om og blottede derved sin højre, ubeskyttede side mod fjenden, hvorpå han ledte hæren afsted.³ [5] I dette øjeblik så Brasidas sin chance i form af den athenske styrke, der havde sat sig i bevægelse, og bemærkede til sine officerer og andre omkring ham: “De mænd dér kommer ikke til at holde stand imod os; det er tydeligt nok på al den uro i deres spyd og hoveder. Folk, som det sker for, plejer ikke at holde stand, når man går på dem. Se nu at få åbnet porten, som jeg sagde; fat mod og lad os angribe dem så hurtigt som muligt.”

[6] Brasidas gjorde udfald gennem porten ud mod palisaden, den første i den daværende ringmur, og stormede i ilmarch videre ad landevejen, på netop det sted, hvor sejrsmærket nu står, når man kommer til den stejleste del af bakken. Han slog ind i midten af den athenske styrke, som i forvejen var i panik over deres egen totale mangel på kamporden og helt slået ud over hans dristighed, og begyndte at drive den på flugt. [7] Samtidig havde Klearidas i oveensstemmelse med sine ordrer foretaget en sortie ud gennem den thrakiske port og styrede nu lige mod den athenske hær. Resultatet var, at der opstod forvirring blandt athenerne, som blev fuldstændig overrumplet af det uventede angreb fra to sider på én gang: deres venstre fløj – den som vendte mod Eion, den retning de også havde bevæget sig i – blev med det samme revet løs fra resten og fortsatte tilbagetrækningen. Og da den begyndte at trække sig baglæns, vendte Brasidas sig mod den højre fløj, men blev såret, dog uden at athenerne opfattede det, så folkene i nærheden af ham fik ham samlet op og båret i sikkerhed. [9] Den højre athenske fløj holdt bedre stand: Kleon, som aldrig havde haft nogen intention om at holde stand, tog flugten, men blev indhentet og dræbt af en myrkinsk peltast, mens hoplitterne direkte under hans kommando fik lukket rækkerne igen og trak sig op på toppen af højen, hvor det lykkedes dem at slå Klearidas tilbage på trods af to-tre angreb fra hans side. Faktisk trak de sig ikke tilbage, før det myrkinske og chalkidiske rytteri støttet af peltasterne omringede dem og fik dem drevet på flugt med beskydning af kastespyd.

[10] Hele den athenske styrke havde nu taget flugten og var hårdt presset; men bortset fra dem, som ikke med det samme var blevet dræbt under nærkampen eller af chalkidisk rytteri og peltaster, slog resten ind på forskellige ruter igennem bjergene og

3. Den ‘udækkede’ eller ‘nøgne’ side (*ta gymná*) er uvægerligt den højre side, som ikke kan dækkes med skjoldet, båret på venstre arm. Det er en fatal fejl at vende sin højre, udækkede side imod en fjende, der er tæt nok på til at angribe.

nåede tilbage til Eion. De mænd, der havde fået Brasidas bjærget ud af kampzonen og i sikkerhed i Amphipolis, fik ham båret ind, mens han endnu trak vejret:⁴ han nåede at opfatte, at hans tropper havde sejret, men døde kort efter. Resten af hæren vendte sammen med Klearidas tilbage fra forfølgelsen, plyndrede de faldne og rejste er sejrsmærke.

{11} Derefter blev Brasidas' bære ledsaget i procession af alle de allierede tropper i fuld udrustning, der havde tjent under ham, og han fik på det offentliges bekostning en begravelse inden for bymurene, foran det sted, hvor torvet nu ligger.⁵ Indbyggerne i Amphipolis indhegnede området omkring hans gravmæle og har lige siden dyrket ham som en hero: de slagter offerdyr til ham og har indstiftet hædersbevisninger til ham i form af sportskonkurrencer og årlige offerfester. De overførte også status som grundlægger af kolonien til ham efter først at have revet de bygninger ned, der havde med Hagnon at gøre, og fjernet alt, hvad der stod tilbage og kunne minde om grundlæggelsen ved ham: dels anså de Brasidas for at have været deres frelser og ville i den aktuelle situation, hvor de var bange for Athen, pleje deres alliance med Sparta; dels ville Hagnon, i betragtning af deres fjendtlige forhold til Athen, sikkert ikke have helt så stor interesse i at være dem til hjælp, eller beholde sine hædersbevisninger. [2] Sejrherrene udleverede derpå ligene af deres faldne til athenerne. Af athenerne var der faldet omkring 600, men af modparten syv, eftersom slaget ikke havde været udkæmpet mellem regulære slaglinier, men tværtimod som skitseret havde været karakteriseret ved sammentræf og ved panisk lammelse fra før starten. [3] Efter at have samlet deres faldne op satte athenerne nu sejl hjemad, mens folkene under Klearidas tog fat på at ordne forholdene i Amphipolis.

{12} På omtrent samme tidspunkt, mens sommeren gik på hæld, førte spartanerne Rhamphias, Autocharidas og Epikydidias et hjælpekorps på 900 hoplitter til grænseegnene mod Thrakien. Vel fremme ordnede de de forhold i Herakleia i Trachis, de fandt uhensigtsmæssige, [2] men mens de var beskæftiget dér, blev dette slag altså udkæmpet. Og nu var sommeren forbi.

-
4. Eller: Brasidas trak endnu vejret, da han blev båret ind i Amphipolis af de mænd, der havde bjærget ham ud af kampzonen og i sikkerhed
 5. Normalt lå gravpladser altid uden for en bys mure for at undgå *miasma* (religiøs besudling), men når det gjaldt heroer, var der ingen sådan risiko.

{13} Straks ved begyndelsen af den næste vinter fortsatte Ramphias og hans styrke helt til Pierion i Thessalien, men da thessalerne forsøgte at hindre dem vejen, og Brasidas – som de var undervejs med styrken til – ydermere var død, vendte de hjemad igen. De vurderede, at chancen var forpasset, nu hvor athenerne som følge af deres nederlag havde trukket sig ud af Thrakien, og de havde heller ikke den fornødne styrke på egen hånd til at gennemføre nogen af de planer, Brasidas havde haft i tankerne. [2] Hovedårsagen til, at de trak sig tilbage igen, var imidlertid, at de vidste, at spartanerne på tidspunktet for deres afmarch hjemmefra i stigende grad rettede tankerne mod fred.

{14} Umiddelbart efter slaget ved Amphipolis og Rhamphias' tilbagetrækning fra Thessalien gik det derfor sådan, at ingen af parterne forsøgte sig med krigsførelsen, men i stigende grad rettede tankerne mod fred: athenerne havde lidt et knæk ved Delion og kort tid efter igen i Amphipolis, og de havde ikke længere den selvsikre forventning til deres egen styrke, der havde fået dem til at afvise Spartas tidligere fredstilbud ud fra den antagelse, at den bølge af succes, de netop da red på, også ville skaffe dem den endelige sejr. [2] Samtidig var de bange for, at deres allierede skulle blive ansporet af disse tilbageslag, så løsrivelsestendenserne bredte sig, og de fortrød nu, at de ikke havde indgået fred efter Pylos-affæren, hvor der havde budt sig en virkelig fordelagtig lejlighed.

[3] Hvad nu spartanerne angik, havde krigen også udviklet sig helt anderledes, end de havde tænkt sig: de havde troet i løbet af få år at tilintetgøre Athens magt ved simpelthen at hærge Attika, men var på øen blevet ramt af en katastrofen af et omfang, som Sparta aldrig hidtil havde oplevet, ligesom deres territorium konstant blev udsat for plyndringstogter fra baser på Pylos og Kythera; heloterne deserterede, og man måtte hele tiden vente, at de tilbageblevne med støtte fra de undvegne ligesom tidligere ville udnytte Spartas situation til at anstifte et oprør. [4] Desuden var den trediveårige fredstraktat, de havde indgået med Argos, ved at udløbe, og argeierne var ikke indstillede på at tiltræde en ny, medmindre de fik Kynouria-territoriet udleveret – og at føre krig mod Argos og Athen på én gang var åbenlyst umuligt. Spartanerne havde også mistanke om, at nogle af de peloponnesiske stater ville rive sig løs og gå over til Argos (hvilket faktisk netop skete).

{15} Ud fra disse respektive ræsonnementer var begge parter altså af den opfattelse, at der burde indgås en overenskomst – det gjaldt især spartanerne, som nærede et stærkt ønske om at få deres tilfangetagne folk fra øen tilbage igen. De af dem, der var

spartiater, hørte nemlig til de fremmeste⁶ mænd i Sparta og var slægtninge til mænd af tilsvarende format. [2] Umiddelbart efter tilfangetagelsen havde spartanerne derfor indledt forhandlinger, men athenerne havde på det tidspunkt krigslykken med sig og var derfor endnu ikke indstillet på at bilægge stridighederne på fair vilkår. Men efter det knæk, de havde lidt ved Delion, havde spartanerne meget hurtigt indset, at de nu nok ville være mere medgørlige, og de to parter havde indgået den etårige våbenhvile, under hvilken det var meningen, at de skulle mødes og drøfte mere permanente forhold.

{16} Derpå havde Athen yderligere lidt det nederlag ved Amphipolis, hvor både Kleon og Brasidas mistede livet, de personer, der på hver sin side havde opponeret mest mod freden – Brasidas på grund af den succes og anseelse, som krigsførelsen skaffede ham; Kleon ud fra den vurdering, at hans perfiditeter nok ville være så meget lettere at gennemskue under fredeligere forhold og hans intriger blive mødt med større skepsis. Og nu begyndte de mænd, der frem for nogen stræbte efter en politisk førerposition på hver sin side – Pleistoanax, Pausanias' søn, konge af Sparta, og Nikias, Nikeratos' søn, der af sine samtidige mest havde krigslykken med sig i sin embedsførelse som strateg – at slå endnu kraftigere til lyd for fred.⁷ Nikias handlede ud fra et ønske om at få bjærget sin lykke i sikkerhed nu, mens han stadig var ubesejret og højt anset, og om dels øjeblikkeligt at gøre ende på krigens lidelser for ham selv og hans medborgere, dels at efterlade et omdømme til eftertiden som en mand, der lige til sin sidste stund aldrig havde påført staten nogen skade; en situation han mente bedst kunne tilvejebringes ved at undgå al risiko og ville tilfalde en mand, der mindst muligt udsatte sig selv for tilfældighedernes spil – og dette fravær af risiko ville freden kunne levere. I Pleistoanax' tilfælde var det derimod, fordi han var genstand for intriger fra sine fjender angående hans hjemkaldelse: hver gang noget gik skævt, brugte de hans sag til at pirke til spartanernes religiøse skruper ved at påstå, at den slags hændelser var forårsaget af hans retsstridige hjemkaldelse.

6. Eller 'mest prominente'.

7. Hele denne periode er tvivlsom, og det er svært at forestille sig, at teksten ikke i et eller andet omfang er korrump. 16.1 er én lang og temmelig usammenhængende sætning, som bliver ekstra kompliceret ved de dobbelte sammenligninger både mellem de to par mænd og de enkelte mænd i hvert par indbyrdes og ved, hvad der ind imellem ligner temmelig frie associationer. Det er tænkeligt, at denne passage ikke har været færdigredigeret fra Thukydids side.

[2] Deres anklage mod ham lød på, at han sammen med sin bror Aristokles havde bearbejdet spåpræstinden i Delphi til gennem længere tid at give de spartanske *theoroi*, der ankom til helligdommen, det svar, at "Zeus' halvgudssøns sæd skulle bringes hjem fra fremmed land til sit eget; ellers ville komme til at pløje med sølvplov".⁸ [3] Med tiden havde han således fået overtalt spartanerne til at hente ham hjem fra sit eksil på Lykaios-bjerget, hvor han havde søgt tilflugt efter sin tilbagetrækning fra Attika, som man mente, han havde ladet sig bestikke til: der boede han af frygt for spartanerne i et hus, hvis ene halvdel lå inde på grunden af den daværende Zeushelligdom. Men i det 19. år af hans eksil førte de ham hjem igen under en højtidelighed med de samme danse og ofringer, som da spartanerne første gang havde grundlagt deres stat og indsat kongerne i deres embede.

{17} Det var altså disse intriger, der gik Pleistoanax på, og han vurderede, at han i fredstid, hvor staten ikke led nogen skade, og hvor spartanerne samtidig fik hentet deres folk hjem, ville være mindre blottet for angreb fra sine fjender, hvorimod prominente personer i krigstilstand altid ville være udsat for intriger relateret til tilbageslag. Han begyndte derfor at arbejde ivrigt for en overenskomst.anH

[2] Denne vinter igennem mødtes parterne derfor til fredsforhandlinger, og hen imod foråret blev der fra spartansk side som et indledende intimidationsforsøg rundsendt en instruks til de allierede stater om at træffe forberedelser som til anlæggelsen af et befæstet støttepunkt på attisk territorium for at gøre athenerne mere imødekommende. Efter mange møder, hvorunder der blev fremsat krav i lige høj grad fra begge sider, enedes parterne om, at freden skulle tiltrædes på de vilkår, at hver især skulle afstå de erobringer, der var foretaget med våbenmagt; dog således at Athen beholdt Nisaia (for da et modkrav fra athensk side havde gjort fordring på Plataia, gjorde thebarerne gældende, at Plataia var gået over til dem ikke efter kamp, men efter aftale og ikke som resultat af forræderi). På dette punkt indkaldte Sparta deres egne allierede til en konference, hvorunder de – bortset fra de boiotiske, korinthiske, eleiske og megariske repræsentanter, som ikke kunne acceptere de forhandlingsresultater, der tegnede sig – stemte for at afslutte krigen: de tiltrådte overenskomsten og ratificerede den over

8. Meningen med det (i vanlig stil) kryptiske udsagn er tilsyneladende, at medmindre Pleistoanax vendte hjem, ville spartanerne komme til at opleve ekstremt høje kornpriser, eller landbrug i det hele taget blive urentabelt for dem. De måske dialektale ord for 'plov' og 'pløje' (*aulaka*, *aulakein*) er ukendte bortset fra denne passage, og betydningen kendes kun fra scholiasten.

for athenerne med drikofre og den følgende ed (og de for deres part over for spartanerne).

{18} "Athenerne og spartanerne og deres respektive allierede har indgået en fredstraktat på de følgende vilkår og stat for stat aflagt ed derpå.

[2] For så vidt angår vore fælles helligdomme, kan enhver, der ønsker det, i overensstemmelse med fædrene tradition ofre og konsultere orakler i privat såvel som offentligt regi under garanti om frit lejde på rejsen, såvel ad land- som søvejen. Apollons helligdom og tempel i Delphi såvel som dens indbyggere skal nyde politisk uafhængighed og fuld forvaltning af alle skatte- og retsspørgsmål angående såvel indbyggerne som deres territorium, i overensstemmelse med deres fædrene tradition.

[3] Fredstraktaten mellem Athen og dets allierede og Sparta og dets allierede skal være gældende i 50 år, uden svig og fortræd, til lands såvel som til vands.

[4] Det skal hverken være Sparta og dets allierede tilladt at føre våben med ondt for øje mod Athen og dets allierede, eller Athen og dets allierede mod Sparta og dets allierede, på nogen vis eller måde. Skulle der opstå en uoverensstemmelse mellem parterne, skal parterne søge den bilagt ad rettens vej og ved edsaflæggelse, alt efter hvad parterne kan enes om.

[5] Sparta og dets allierede skal tilbagegive Amphipolis til Athen. Dog står det indbyggerne i stater afstået af Sparta til Athen frit for at rejse, hvorhen de måtte ønske, og med alle deres ejendele i behold. Ligeledes skal de være uafhængige, men dog betale en tribut svarende til den under Aristeides fastsatte, og fra traktatens ikrafttræden at regne skal det ikke være Athen og dets allierede tilladt at føre våben i ond hensigt mod dem, for så vidt de indbetaler denne tribut. De pågældende stater er Argilos, Stagiros, Akanthos, Stolos, Olynthos og Spartolos. De skal være neutrale i forhold til begge parter, såvel Sparta som Athen, men kan dog, såfremt Athen overbeviser disse stater derom og under forudsætning af deres frivillige tilslutning hertil, indoptages som allierede af Athen.

[6] Byerne Mekyberna, Sane og Singos skal tilhøre deres indbyggere at leve i, på samme vilkår som gælder for Olynthos og Akanthos.

[7] Sparta og dets allierede skal tilbagegive Panakton til Athen.

Athen skal tilbagegive Koryphasion, Kythera, Methana, Pteleon og Atalante til Sparta og dets allierede, og ligeledes udlevere de spartanere, der sidder i statsfængslet i Athen eller i statsfængsel noget andet sted under athensk herredømme. De peloponnesiske tropper, der befinder sig under belejring i Skione, skal de garantere fri afmarch, tillige med alle øvrige spartanske allierede i Skione og enhver, som blev sendt dertil af Brasidas, ligesom de skal frigive alle spartanere, der befinder sig i statsfængslet i Athen eller i statsfængsel noget andet sted under athensk herredømme.

Tilsvarende skal Sparta og dets allierede frigive de athenere og deres allierede, som de har i deres magt, efter de samme forskrifter.

[8] For så vidt angår indbyggerne i Skione, Torone, Sermylia og eventuelle andre stater under athensk kontrol, skal Athen træffe den afgørelse om dem, de finder for godt.

[9] Athen skal aflægge eder herpå over for Sparta og dets allierede, stat for stat efter tur. Hver stats 17 repræsentater skal hver især sværge den ed, der i deres lokale praksis er kraftigst bindende. Edens ordlyd skal være som følger. 'Jeg vil overholde denne traktat og dens vedtægter oprigtigt og uden svig.' Sparta og dets allierede skal aflægge eden over for Athen efter de samme forskrifter, og begge parter skal hvert år forny den.

[10] Steler med denne traktats ordlyd skal opstilles i Olympia, i Delphi, ved Isthmen, i Athen på Akropolis og i Sparta i Amyklaion.⁹

[11] Såfremt et punkt fra en af parterne, uanset af hvilken art, ikke skulle være blevet medtaget, skal det være konformt med eden som følge af gensidig, retmæssig drøftelse at ændre punkter således, som det kan tiltrædes af begge parter, Athen og Sparta.

9. Den gengivne tekst er således en kopi af traktaten mellem Athen og Sparta. I de andre tilfælde vil de nævnte stater her have været (f.eks.) Athen og Mantinea.

{19} Traktaten træder i kraft i Pleistolas' ephorat, på den fjerde dag inden udgangen af måneden artemision; i Athen i Alkaios' archontat, på den sjette dag inden udgangen af måneden elaphebolion.¹⁰ De følgende forestod edsaflæggelsen og drikofret. [2] For Sparta: Pleistoanax, Agis, Pleistolas, Damagetos, Chionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Ischagoras, Philocharidas, Zeuxidas, Antippos, Tellis, Alkinadas, Empedias, Menas, Laphilos. For Athen: Lampon, Isthmionikos, Nikias, Laches, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Myrtilos, Thrasykles, Theagenes, Aristokrates, Iolkios, Timokrates, Leon, Lamachos, Demosthenes.”

{20} Denne traktat trådte i kraft, da vinteren var ved at være ovre, og foråret begyndte, umiddelbart efter den Dionysosfest, der afholdes i selve Athen, præcis ti år (eller nogle få dage mere) efter den første invasion af Attika og dermed denne krigs udbrud. [2] Dette bør man beregne efter de faktiske tidsforløb, snarere end ved at forlade sig på en optælling af navne på archonter eller andre, der i kraft af et eller andet embede udgør et pejlemærke for tidligere begivenheder. En sådan beregning bliver nemlig ikke eksakt, når en begivenhed jo kan være indtruffet enten i begyndelsen eller i midten af deres embedsperiode – eller på et hvilket som helst tidspunkt undervejs. [3] Regner man derimod efter somre og vintre, som det er gjort i det foreliggende værk, og hver af de to inddelinger svarer til halvdelen af et år, vil man konstatere, at denne første krig havde varet ti somre og lige så mange vintre.¹¹

{21} Ved lodtrækningen var første fase af tilbagegivelsen tilfaldet spartanerne, og de hjemsendte med det samme de krigsfanger, de havde hos sig, og sendte Ischagoras, Menas og Philocharidas som repræsentanter til grænseområdet mod Thrakien. De gav Klearidas ordre til at overgive Amphipolis til athenerne, og de øvrige til at rette sig efter traktaten, alt efter som den angik dem. [2] De nægtede imidlertid, da de fandt vilkårene urimelige; og Klearidas, der gerne ville takkes chalkideerne, overgav heller ikke

10. Ephoratet hhv. archontatet angiver året, nemlig 421 f.Kr. Datoen er uhyre omdiskuteret, bl.a. fordi T selv angiver, at

11. Pointen er ikke, at dette fandt sted 'i det tiende år' – det kunne udmærket udtrykkes med den traditionelle angivelse – men at det reelt er muligt med Ts mere fintmaskede udregningsprincip at beregne, at der i dette tilfælde vitterlig er gået *nøjagtig ti år* (plus nogle få dage) fra krigens udbrud og til fredsslutningen.

byen og erklærede, at han ikke havde mulighed for at foretage overgivelsen imod deres ønske. [3] Han tog selv direkte til Sparta, ledsaget af lokale repræsentanter, for at forsvare sig mod en eventuel anklage for lydighedsnægtelse fra Ischagoras og hans kolleger, og også fordi han gerne ville vide, om det endnu var muligt at foretage ændringer i overenskomsten. Han konstaterede, at de var bundet af den, og rejste derpå tilbage igen i en fart, udsendt af de spartanske myndigheder med en bekræftelse af ordren: han skulle virkelig overgive stedet, eller, hvis det ikke lod sig gøre, føre alle udstationerede peloponnesiske tropper bort derfra.

{22} De allierede repræsentanter opholdt sig netop da igen i Sparta, og de af dem, som ikke havde tiltræde traktaten, opfordrede spartanerne nu til at gøre det. De holdt sig imidlertid til den samme begrundelse, som de også tidligere havde forkastet den med, og nægtede at tiltræde den, medmindre der kunne etableres mere fair vilkår end de aktuelle. [2] Da de allierede altså ikke ville føje sig, udelukkede spartanerne dem fra forhandlingerne og indgik i stedet en separat alliance med Athen: deres vurdering var, at argeierne på ingen måde ville tiltræde en ny traktat, eftersom de ikke havde været villige, da Ampelidas og Lichas havde opsøgt dem, at de isoleret og uden Athen ikke ville udgøre nogen trussel, og at resten af Peloponnes afgjort ville forholde sig i ro: de ville nemlig været gået over til Athen, hvis de havde haft muligheden. [3] Efter forhandling med de repræsentanter fra Athen, der opholdt sig i Sparta, indgik man således en overenskomst. De aflagte eder og alliancetraktaten lyder som følger.

“{23} Sparta og Athen skal være allierede i en periode på 50 år på følgende vilkår.

Såfremt nogen betræder spartansk territorium med fjendtlige hensigter og volder Sparta skade, skal Athen på enhver mulig måde og til det yderste af deres formåen yde Sparta bistand. Har angriberne på det tidspunkt trukket sig tilbage efter at have hærget jorden, skal deres stat erklæres for fjende af både Sparta og Athen og udsættes for gengældelse fra begge parter, ligesom kamphandlingerne kun kan bringes til ophør af begge parter og på samme tid. Dette skal overholdes på retfærdig, engageret og oprigtig vis.

[2] Såfremt nogen betræder athensk territorium med fjendtlige hensigter og volder Athen skade, skal Sparta på enhver mulig måde og til det yderste af deres formåen yde Athen bistand. Har angriberne på det tidspunkt trukket sig tilbage efter at have hærget jorden, skal deres stat erklæres for fjende af både Sparta og Athen og udsættes for gengældelse fra begge parter, ligesom fjendtlighederne kun kan indstilles af begge parter og på samme tid. Dette skal overholdes på retfærdig, engageret og oprigtig vis.

[3] Såfremt slavebefolkningen¹² gør oprør, skal Athen komme Sparta til undsætning af al magt og på enhver mulig måde.

[4] Eden skal aflægges af de samme repræsentanter fra begge parter, der aflagde ed ved fredsslutningen. Eden skal fornys hvert år, og til det formål skal spartanere komme til Athen til Dionysosfesten, og athenere kommer til Sparta til Hyakinthosfesten.

[5] Steler med denne traktats ordlyd skal opstilles af begge parter: i Sparta ved Apollonhelligdommen i Amyklai; i Athen på Akropolis ved Athenaia-templet.

[6] Såfremt Sparta og Athen ønsker at tilføje eller fjerne et punkt i alliance-traktaten, skal dette være konformt med eden, for så vidt som det kan tiltrædes af begge parter.

{24} De følgende aflagde eden for Sparta: Pleistoanax, Agis, Pleistolas, Damagetos, Chionis, Metagenes, Akanthos, Daithos, Ischagoras, Philocharidas, Zeuxidas, Antippos, Alkinadas, Tellis, Empedias, Menas, Laphilos. For Athen: Lampon, Isthmionikos, Laches, Nikias, Euthydemos, Prokles, Pythodoros, Hagnon, Myrtilos, Thrasykles, Theagenes, Aristokrates, Iolkios, Timokrates, Leon, Lamachos, Demosthenes.”

12. Nemlig heloterne, Spartas undertrykte livegne, som spartanerne levede i konstant frygt for et oprør fra. Disse særprægede forhold er unikke for Sparta, og traktaten rummer derfor ingen tilsvarende klausul for Athen.

[2] Denne alliance blev indgået kort tid efter fredstraktaten, og Athen udleverede derpå de folk, der var blevet taget som krigsfanger på øen, til Sparta. Sommeren af det ellefte år begyndte, og dermed er skildringen af den første krig, der blev udkæmpet kontinuerligt over ti år, tilendebragt.

{25} Efter indgåelsen af fredstraktaten og alliancen mellem Sparta og Athen efter tiårskrigen og under Pleistolas' ephorat i Sparta og Alkaios' archontat i Athen herskede der nu fred mellem signatarstaterne, omend Korinth og visse andre stater på Peloponnes vedvarende forsøgte at destabilisere forhandlingsresultaterne, så der omgående opstod yderligere problemer i alliancemedlemmernes forhold til Sparta, [2] som ydermere, efterhånden som tiden gik, pådrog sig mistanke fra athensk side, fordi de på visse specifikke punkter ikke bragte traktatens bestemmelser til udførelse. [3] Og de næste seks år og ti måneder afholdt de to parter sig ganske vist fra at foretage militære operationer på hinandens territorium, men alle andre steder var våbenstilstanden svagt funderet, og her forsøgte de at påføre hinanden så megen skade som muligt. Til sidst blev de endda presset til at ophæve den traktat, der var indgået efter de første ti år, og befandt sig dermed atter i en tilstand af åben krig.

{26} Det er den samme Thukydidis fra Athen, der har skildret også de begivenheder, der nu fulgte, og disponeret dem kronologisk – i den rækkefølge de hver især indtraf, og efter somre og vintre – indtil det punkt, hvor Sparta og dets allierede gjorde en ende på det athenske imperium og satte sig i besiddelse af både de lange mure og Piræus. Indtil da havde krigen varet i alt 27 år. [2] Og hvis nogen vil hævde, at den mellemliggende periode med overenskomst bør regnes som noget andet end krigstilstand, så er det ikke en rimelig påstand. Man skal betragte den, sådan som den defineres af realiteterne; så vil man konstatere, at man dårligt kan betegne en tilstand som 'fred', hvor parterne hverken afgav eller modtog alt, hvad der var stipuleret i traktaten. Derudover gjorde begge parter sig også skyldige i forseelser på en række punkter, ikke mindst i form af kampagnerne mod Mantinea og Epidauros; de allierede i grænseområderne mod Thrakien var akkurat lige så fjendtligt indstillet over for Athen som før, og også boioterne opretholdt en våbenhvile med dem, der skulle fornys hver tiende dag. [3] Så med den første tiårskrig, den derpå følgende tvivlsomme våbenstilstand og den krig, den senere udviklede sig til, lagt sammen, vil man ved at regne efter de faktiske tidsforløb konstatere, at resultatet er netop det anførte antal (plus nogle enkelte

dage)¹³ – og også, at dette udgjorde det absolut eneste tilfælde, hvor en påstand fremsat af de folk, der satte deres lid til orakelsvar, virkelig kom til at holde stik: [4] jeg kan i hvert fald huske, at det hele vejen igennem fra krigens begyndelse til dens afslutning var i almindeligt omløb, at den ville vare “tre gange ni år”.

[5] Jeg levede igennem hele krigen i besiddelse af både den fornødne erkendelses-evne i kraft af min alder og det mentale fokus til at opnå en rimeligt klar forståelse. Det gik mig endvidere sådan, at jeg efter min kommando ved Amphipolis måtte gå i eksil fra mit fædreland i 20 år; og da jeg således kunne være i kontakt med forholdene på begge sider, især peloponneserne, på grund af dette eksil, har jeg haft mulighed for nogenlunde uforstyrret at nå til en bedre forståelse af begivenhederne. [6] Jeg vil derfor nu gennemgå uoverensstemmelserne efter tiårskrigen og sammenbruddet af traktaten, og hvordan krigen derefter blev udkæmpet.

{27} Da nu den halvtredsårige fredstraktat var blevet tiltrådt og siden fulgt af alliancen, forlod de forskellige peloponnesiske delegationer, der var blevet indkaldt til forhandlingerne, også Sparta. [2] De øvrige begav sig hjemad, men korinthierne lagde først vejen forbi Argos og fik der samtaler i stand med nogle argeiske myndigheds-personer. Her fremførte de, at eftersom det ikke var med henblik på Peloponnes’ tarv, men tværtimod på at styrte det i slaveri, at Sparta havde sluttet fred og indgået en alliance med Athen, der tidligere var deres bitreste fjende, påhvilede det nu Argos at overveje, hvordan Peloponnes kunne bevare sin frihed: de skulle vedtage en resolution om at enhver græsk stat, der måtte ønske det, for så vidt den var politisk uafhængig og indstillet på at lade retslige uoverensstemmelser afgøre ved fair og upartisk voldgift, kunne indgå en defensiv alliance med Argos med henblik på gensidigt territorialforsvar. Til det formål skulle de udpege nogle få mænd med uindskrænket mandat i stedet for at lade drøftelserne blive fremlagt på folkeforsamlingen, så de, det måske ikke lykkedes at få overtalt folkeforsamlingen, kunne undgå at blive eksponeret. Korinthierne tilføjede, at der ville være bred tilslutning til en sådan alliance på grund af folks had til Sparta. [3] Korinthierne fremlagde disse argumenter og vendte derpå hjem igen.

13. Den tid, der skal beregnes, strækker sig fra tidligt i april 431 f.Kr. til midten af april 404 f.Kr.

{28} De argeiske mænd lyttede til dem og forelagde deres forslag for embedsmændene og på folkeforsamlingen, og argeierne stemte for forslaget og udvalgte 12 mænd, med hvem enhver græker, der måtte ønske det, kunne indgå en alliance, dog med undtagelse af Athen og Sparta: ingen af disse skulle det være tilladt at indgå en traktat, uden at dette var ratificeret af Argos' folkeforsamling. [2] Argeierne var så meget desto mere tilbøjelige til at acceptere dette forslag, som de var klar over, at det snart måtte komme til krig med Sparta (for fredstraktaten mellem dem var på nippet til at udløbe), og samtidig havde de forhåbninger om at opnå en førerposition på Peloponnes. På netop denne tid var Sparta nemlig kommet i alvorlig miskredit og blevet genstand for foragt på grund af de fiaskoer, det havde haft; Argos, derimod, var på alle punkter i en særdeles fordelagtig position, da det havde høstet frugterne af hverken at have været involveret i krigen mod Athen eller allieret med nogen af de to parter. [3] Derfor indoptog argeierne de grækere, der ønskede det, i en alliance med sig.

{29} De første, der tilsluttede sig dem, var Mantinea og dets allierede, drevet af deres frygt for Sparta. Endnu mens krigen mod Athen var i gang, havde mantineerne nemlig med magt tvunget en del af Arkadien ind under sig som vasalstat, og de var af den opfattelse, at spartanerne ikke længere ville tolerere deres herredømme over dette område, især nu hvor de ikke havde andet engagement. De vendte sig derfor gladelig til Argos, som de opfattede som en stat i et permanent modsætningsforhold til Sparta og med demokratisk styreform, ganske som de selv. [2] Da Mantinea havde revet sig løs, blev der efterhånden også på resten af Peloponnes murren om, hvorvidt man ikke også selv burde gøre sådan: man mente, at argeierne lå inde med særlig information, siden de havde revet sig løs, og samtidig var de vrede på spartanerne af en række årsager, først og fremmest fordi det var blevet indskrevet som en artikel i traktaten med Athen, at det skulle være konformt med eden at tilføje eller fjerne hvad som helst, for så vidt det kunne tiltrædes af begge stater – Sparta og Athen.¹⁴ [3] Det var frem for noget denne artikel, der fik uroen til at rumle på Peloponnes, og den vakte mistanke om, at Spartas motiv til at gå i ledtog med Athen var at styrte dem i slaveri; for det retfærdige havde været at formulere bestemmelsen om ændringsret sådan, at den omfattede alle

14. En mindre svipser af T: formuleringen stemmer snarest overens med teksten i den bilaterale alliance mellem Athen og Sparta (23.6), ikke med traktaten, hvor det mindre specifikt hedder, at parterne kan "ændre" (*μεταθεῖναι*) punkter (19.11).

alliancens medlemmer. [4] Det var denne atmosfære af frygt, der gjorde flertallet tilbøjelige til at følge eksemplet og indgå hver sin separatalliance med Argos.

{30} Da spartanerne blev opmærksomme på den murren, der var opstået på Peloponnes, og at korinthierne både var ophavsmændene til den og nu selv stod for at skulle indgå en traktat med Argos, sendte de en delegation til Korinth for at komme begivenhederne i forkøbet. De anklagede korinthierne for både at have anstiftet det hele og for at stå i begreb med at rive sig løs fra dem og indgå en alliance med Argos i stedet. De erklærede, at korinthierne derved ville overtræde de aflagte eder og faktisk allerede handlede forkert ved ikke at acceptere fredstraktaten med Athen, da der var en udtrykkelig bestemmelse om, at hvad et flertal af de allierede stemte for, skulle være gældende, medmindre der var en hindring fra guders eller heroers side.¹⁵

[2] Korinthierne havde allerede i forvejen indkaldt dem af deres allierede, der ligesom de selv havde afvist at tiltræde traktaten, og i deres påhør svarede de nu spartanerne. Deres egentlige klagepunkter tilkendegav de ikke direkte – nemlig at spartanerne hverken havde opnået at få Sollion eller Anaktorion tilbagegivet fra Athen til dem, tilligemed nogle andre punkter, hvor de følte sig dårligt stillet – men kom med det påskud, at de ikke kunne forråde staterne i grænseområdet mod Thrakien: dem havde de ved separat edsaflæggelse garanteret støtte, da de til at begynde med rev sig løs sammen med Poteidaia, og siden bekræftet med flere eder. [3] De erklærede, at det således ikke var et brud på eden mellem aliancens medlemmer, når de ikke tiltrådte traktaten med Athen: de havde i gudernes navn svoret folkene i grænseområdet mod Thrakien troskab, og det ville være en krænkelse af denne ed at forråde dem. Ordlyden var jo “medmindre der var en hindring fra guders eller heroers side”, og her syntes der netop at være en sådan guddommelig hindring. [4] Det var, hvad de sagde om de gamle eder. Om alliancen med Argos erklærede de, at de ville drøfte sagen med deres venner og så gøre, hvad der nu måtte være det rette. [5] De spartanske repræsentanter begav sig hjemad igen. Imidlertid traf det sig sådan, at der også befandt sig nogle argeiske repræsentanter i Korinth, og de opfordrede nu korinthierne til omgående at gå med i alliancen og ikke udsætte det længere. Korinthierne gav dem besked på at indfinde sig igen ved den næste folkeforsamling i Korinth.

15. Hermed sigter spartanerne utvivlsomt til en paragraf i traktaten mellem medlemmerne af Det peloponnesiske Forbund.

{31} Umiddelbart efter ankom der også en delegation fra Elis, der først indgik en alliance med Korinth. Herfra de rejste videre til Argos, hvor de fulgte deres instrukser og også blev allierede af Argos, for det forholdt sig sådan, at Elis var i konflikt med Sparta i spørgsmålet om Lepreon. Da der på et tidligere tidspunkt var udbrudt krig mellem Lepreon og nogle arkadiske grupperinger, havde Lepreon nemlig opfordret Elis til at deltage i krigen på sin side til gengæld for afståelsen af halvdelen af dets territorium. Da de havde bragt krigen til afslutning, havde eleerne givet dem lov til selv at dyrke landet, men pålagde dem at indbetale en leje på en talent til Zeus Olympios. [3] Denne leje havde lepreaterne også indbetalt fast lige indtil krigen med Athen, men da de derefter brugte krigen som påskud til at holde op med det, forsøgte Elis at presse dem til det, og de vendte sig til Sparta i stedet. Det var blevet overladt til Sparta at afgøre spørgsmålet ved voldgift, men eleerne, som havde fået mistanke om, at de ikke ville opnå et fair resultat, trak sig ud af voldgiften og hærgede lepreaternes marker. [4] Sparta afsagde ikke desto mindre sin kendelse, nemlig at Lepreon var en politisk uafhængig stat, og at Elis havde uret; og eftersom Elis – sagde de – ikke havde overholdt voldgiftens betingelser, sendte Sparta en garnisonsstyrke til Lepreon. [5] Eleerne mente, at Sparta havde taget en stat ind under sig, som havde revet sig løs fra dem, og de henviste til den artikel i traktaten,¹⁶ som klart stipulerede, at medlemsstaterne efter afslutningen på krigen mod Athen skulle være i besiddelse af de samme territorier, som de havde haft ved dens udbrud. Og eftersom de ikke mente at have fået en fair behandling, rev de sig løs og gik over til Argos og indgik også de en alliance med dem efter den foreskrevne procedure. [6] Umiddelbart efter dem blev også Korinth allieret med Argos, og det gjorde også chalkideerne i grænseområdet mod Thrakien. Boioterne og megareerne, derimod, formulerede en fælles politisk linie og forholdt sig afventende, idet de dels nøje holdt øje med en eventuel reaktion fra spartansk side, dels fandt Argos' demokrati mindre fordelstjenlig for dem selv, der jo var under oligarkisk styreform, end Spartas forfatning.

16. Der må her altså være tale ikke om fredstraktaten mellem Det peloponnesiske Forbund og Athen, men om en form for pagt indgået mellem medlemsstaterne før krigens udbrud. Se Andrewes, Hornblower ad.loc.

{32} På omtrent samme tid denne sommer faldt Skione til athenerne efter belejring. De dræbte de voksne mænd og lod kvinder og børn sælge som slaver,¹⁷ og territoriet overlod de til nogle plataieere at forvalte. De bragte også delierne tilbage til Delos igen, påvirket af både deres militære fiaskoer og et orakelsvar fra guden i Delphi. [2] Endvidere udbrød der på denne tid krig mellem phokerne og lokrerne.

[3] Korinthierne og argeierne, der jo nu var allierede, tog til Tegea med det formål at få det revet løs fra Sparta: de var på det rene med, at Tegea udgjorde en betragtelig del af Peloponnes, og tænkte, at de med Tegea på deres side måske kunne gøre sig forhåbninger om at have kontrollen med hele Peloponnes. [4] Da tegeaterne imidlertid på det bestemteste afviste at sætte sig op imod Sparta, begyndte korinthierne, som indtil da havde arbejdet ivrigt for sagen, at slække på deres ambitioner: de kviede sig ved muligheden for, at ingen af de resterende stater på Peloponnes herefter ville slutte sig til dem. [5] Alligevel opsøgte de boioterne og opfordrede dem til både at blive allierede af dem selv og argeierne og mere generelt at føre en fælles politik, og også til at ledsage dem til Athen og hjælpe med at få tilvejebragt en kontinuerlig tidages traktat, magen til den boioterne selv havde; den som var indgået mellem Boiotien og Athen kort tid efter tiltrædelsen af fredstraktaten af 50 års varighed. Hvis athenerne afviste dette, skulle de annullere våbenhvilen og fremover ikke tiltræde traktater udenom Korinth. [6] Som svar på korinthiernes henstillinger bad boioterne dem væbne sig med tålmodighed, hvad en alliance med Argos angik, men fulgte dog med dem til Athen. Her lykkedes det imidlertid ikke at opnå en tidages våbenhvile: athenerne svarede i stedet Korinth, at der jo allerede var en fredstraktat i kraft, hvis de da ellers gjaldt som Spartas allierede. [7] Boioterne annullerede dog ikke af den grund deres egen tidages våbenhvile på trods af korinthiernes krav og protester om, at det havde været aftalen. Mellem Korinth og Athen var der derfor våbentilstand, omend ikke ratificeret ved nogen traktat.

{33} Den samme sommer mobiliserede Sparta sine samlede styrker og iværksatte en kampagne i Arkadien under ledelse af Pleistoanax, Pausanias' søn og konge af Sparta, hvis mål var parrhasierne, som var Mantineias undersåtter. De var blevet tilkaldt af en fraktion af parrhasierne, som befandt sig i en intern politisk konflikt, og havde samtidig som mål om muligt at få sløjfet befæstningen i Kypsela. Den var opført

17. T angav ellers, at Brasidas evakuerede kvinder og børn fra Skione og Mende til Olynthus (4.123.4). Denne evakuering kan altså ikke have været komplet.

og bemanded med en garnison af mantineerne selv og udgjorde, skønt beliggende på parrhasisk territorium, en trussel mod Skiritis-distriktet på Spartas territorium. [2] Spartanerne hærgede nu Parrhasias landbrugsjord, og mantineerne overlod forsvaret af deres by til en argeisk bevogtningsstyrke og besatte og forsøgte at bevogte deres allieredes territorium; men da de var ude af stand til både at redde befæstningen i Kypsela og byerne i Parrhasia, trak de sig tilbage igen. [3] Spartanerne gav parrhasierne politisk uafhængighed og rev befæstningen ned, inden de trak sig tilbage og drog hjemad.

{34} I løbet af samme sommer vendte de tropper, som havde været udsendt med Brasidas, tilbage til Sparta fra Thrakien, idet Klearidas førte dem hjem efter indgåelsen af fredstraktaten. Spartanerne vedtog, at de heloter, der havde kæmpet under Brasidas, skulle have deres frihed og lov at leve, hvor de måtte ønske det, og ikke længe efter bosatte de både dem og Spartas *neodamōdeis* i Lepreon, som ligger i grænsezonen mellem Sparta og Elis, nu hvor Sparta befandt sig i konflikt med Elis. [2] Hvad angår de mænd, der var blevet taget som krigsfanger på øen og havde udleveret deres våben, var spartanerne nervøse for, at de i deres forventning om at blive dårligere som en konsekvens af deres fiasko ville foretage sig noget subversivt. De fik derfor deres borgerrettigheder indskrænket, uagtet nogle af dem faktisk netop sad i offentligt embede: mere specifikt måtte de hverken beklæde offentligt embede eller købe eller sælge ejendom. Senere hen blev de dog fuldt rehabiliteret igen.

{35} Samme sommer erobrede Dion Thyssos, en stat der ligger på halvøen Akte i Athos' territorium, og som var allieret med Athen.

[2] Hele denne sommer var der åben kommunikation mellem Athen og Peloponnes, men straks efter tiltrædelsen af fredstraktaten begyndte athenerne og spartanerne at nære gensidig mistanke i forbindelse med den udeblivende tilbagegivelse af de specificerede områder. [3] Sparta, som første fase af tilbagegivelsen var tilfaldet ved lodtrækningen, havde ikke tilbagegivet Amphipolis og forskellige andre besiddelser, ligesom de hverken havde formået at få deres allierede i grænseområderne mod Thrakien eller Korinth eller Boiotien til at acceptere fredstraktaten, selvom de blev ved at fremføre, at de i tilfælde af manglende indvilligelse ville gøre fælles sag med Athen om at tvinge dem til det; og de foreslog skæringsdatoer – omend ikke på skrift – efter hvilke eventuelle ikke-signatarer skulle regnes for fjender af begge stater. [4] Men efterhånden som athenerne konstaterede, at der intet konkret kom ud af dette, begyndte de at mistænke spartanerne for ikke at have reelle hensigter. Ikke alene undlod de derfor

at tilbagegive Pylos, på trods af gentagne henstillinger fra Sparta; de begyndte ligefrem at fortryde, at de havde udleveret krigsfangerne fra øen, og de holdt fast på de andre besiddelser, mens de afventede, at spartanerne opfyldte deres traktatlige forpligtelser. [5] Spartanerne erklærede, at de havde gjort, hvad de kunne – de athenske krigsfanger i deres varetægt havde de jo frigivet, ligesom de havde trukket deres tropper tilbage fra grænseområdet mod Thrakien og i det hele taget gjort alt, hvad der stod i deres magt – men Amphipolis selv havde de ikke kontrol over og kunne således ikke udlevere den. De skulle også nok forsøge at bevæge Korinth og Boiotien til at tiltræde fredstraktaten, at vinde Panakton tilbage og sikre en udlevering af alle athenske krigsfanger i Boiotien. [6] Men Pylos insisterede de på skulle udleveres til dem, eller, hvis det ikke lod sig gøre, messenierne og heloterne i det mindste føres væk derfra (netop som de også selv havde gjort med deres egne tropper i grænseområdet mod Thrakien), og så kunne athenerne, hvis de ønskede det, selv have en garnison der. [7] Efter mange møder og omstændelige forhandlinger hen over sommeren lykkedes det dem at overtale athenerne til at føre messenerne og de øvrige heloter bort fra Pylos, tilligemed alle der var deserteret dertil fra Lakonien, [8] og athenerne bosatte dem i Kranioi på Kephallenia. Sommeren over var der således fred og fortsat diplomati mellem de to parter.

{36} Men i løbet af den følgende vinter (for de ephorer, som fredstraktaten var indgået under, var nu blevet afløst i embedet af andre; heriblandt endda nogle modstandere af den) indfandt der sig delegationer fra Spartas allierede stater, samtidig med at delegationer fra Athen, Boiotien og Korinth opholdt sig der. Der blev ført omstændelige forhandlinger mellem parterne, uden at man dog nåede til enighed; men netop da diplomaterne stod for afrejsen, blev boioterne og korinthierne kontaktet af Kleoboulos og Xenares – netop de to af ephorerne, der var mest opsatte på at få fredstraktaten annulleret – der indledte private forhandlinger med dem. De opfordrede dem til så vidt muligt at koordinere deres politiske linie og forsøge at bevæge Boiotien til først at indgå en alliance med Argos og så, som det næste skridt i forening med Korinth, at bevæge Argos til at indgå en alliance med Sparta. På denne måde kunne Boiotien bedst undgå presset for at tiltræde fredstraktaten med Athen; for Sparta ville foretrække at have Argos som ven og allieret, selv hvis prisen var fjendskab med Athen og en annullering af fredstraktaten. De var nemlig vidende om, sagde de, at spartanerne altid gerne ville have et venskabeligt forhold til Argos på respektable og fordelagtige vilkår ud fra den den opfattelse, at det så ville gøre krigsførelsen uden for Peloponnes mindre van-

skelig for dem. [2] Men Panakton bad de indtrængende boioterne om at overdrage til Sparta, som så om muligt kunne udveksle den til gengæld for Pylos og således stå i en bedre position ved genoptagelsen af krigen med Athen.

{37} Med instrukser fra Xenares og Kleoboulos (og hvad de ellers havde af venner blandt spartanerne) om at forelægge dette for deres respektive regeringer, vendte repræsentanterne fra Boiotien og Korinth hjem. [2] To af de højest rangerende embedsmænd i Argos havde imidlertid holdt øje med, hvornår de tog afsted, og passede dem nu op og indledte en samtale med dem for at høre, om boioterne måske kunne tænke sig at indgå en alliance med dem, sådan som Korinth, Elis og Mantinea havde gjort. Hvis først det gik i orden, mente de, at det ville blive en enkel sag på baggrund af en fælles politisk linie såvel at føre krig som slutte fred – enten med Sparta, hvis det var det, man ønskede, eller enhver anden, dersom behovet skulle opstå. [3] De boiotiske diplomater var godt tilfredse med det, de her fik at høre, eftersom argeierne jo ved et lykkeligt tilfælde bad om netop det samme, som deres venner i Sparta havde pålagt dem. Og da argeierne mærkede, at boioterne var modtagelige for deres argumenter, lovede de at sende nogle repræsentanter til Boiotien, og forlod dem så igen.

[4] Vel hjemme igen aflagde boioterne rapport til boiotarcherne om hvad de havde hørt, både i Sparta og fra de argeiere, de havde mødt på hjemvejen. Det passede boiotarcherne fortrinligt, og deres motivation blev så meget desto mere skærpet af det heldige sammentræf, at deres spartanske venners ønsker faldt sammen med deres egne, samtidig med at argeierne arbejdede hen imod et lignende mål. [5] Kort tid efter indfandt der sig en delegation fra Argos og stillede de annoncerede forslag. Boiotarcherne erklærede deres tilfredshed med forslaget og lod dem så tage af sted igen med løfte om at sende en delegation til Argos med henblik på en forhandling om alliancen.

{38} I mellemtiden enedes boiotarcherne og repræsentanterne fra Korinth, Megara og staterne i grænseområdet mod Thrakien om at begynde med at udveksle højtidelige troskabseder over for hinanden om at garantere støtte til enhver af dem, der måtte have behov for det, uanset situationen, og ikke indlede krigshandlinger eller slutte fred med nogen uden fælles resolution. Dernæst skulle Boiotien og Megara (som førte fælles politik) indgå en traktat med Argos. [2] Men inden ederne kunne blive aflagt, forelagde boiotarcherne dette for boioternes fire råd, som er deres øverste myndighed, og anbefalede, at edsaflæggelsen skulle være åben for enhver stat, der var indstillet på at tiltræde den med henblik på gensidig assistance. [3] Medlemmerne af boioternes råd

afviste at godtage forslaget: de var bange for, at man ville komme Sparta på tværs ved formelt at udveksle eder med korinthierne, der havde revet sig løs fra dem. Boiotar-cherne havde nemlig ikke delagtiggjort dem i, hvad der var sket i Sparta – at ephorerne Kleoboulos og Xenares samt deres sympatisører havde anbefalet den fremgangsmåde først at blive allierede med Argos og Korinth og derefter, i fælles forening med dem, med Sparta selv – i den tro, at rådsforsamlingen, selv uden disse efterretninger, ikke ville undlade at stemme for den politik, som boiotar-cherne havde besluttet i forvejen og nu anbefalede dem. [4] Men da projektet nu stødte på modstand, rejste repræsen-tanterne fra Korinth og staterne i grænseområdet mod Thrakien derfra med uforrettet sag; og boiotar-cherne, som, hvis deres synspunkt var gået igennem, ville have forsøgt at vinde gehør også for alliancen med Argos, bragte herefter ikke længere det argeiske spørgsmål op for de boiotiske råd og sendte heller ikke de lovede repræsentanter til Argos. Tværtimod sænkede der sig en vis mangel på interesse og trækken i langdrag over hele affæren.

{39} Denne samme vinter blev Mekyberna, hvor der var udstationeret en athensk garnison, stormet og indtaget af olynthierne.

Der var fortsat konstante forhandlinger mellem Athen og Sparta om deres besid-delser i modpartens kontrol, men efter dette begyndte spartanerne at nære forhåb-ninger om selv at vinde Pylos tilbage, hvis athenerne kunne få Panakton tilbage fra boi-oterne. De tog på en diplomatisk mission til Boiotien og anmodede boioterne om at udlevere såvel Panakton som de athenske krigsfanger, så de kunne udveksle dem til gengæld for Pylos. [3] Boioterne nægtede imidlertid at give dem fra sig, medmindre Sparta indgik en separat alliance med dem svarende til den, de havde med Athen. Nu var spartanerne på den ene side klar over, at de dermed ville begå uret over for Athen, da det jo var stipuleret, at parterne hverken måtte føre krig eller slutte fred med nogen uden gensidig godkendelse; men da de på den anden side var opsatte på at overtage Panakton for at kunne udveksle det til gengæld for Pylos, og den gruppering, der var opsatte på at få fredstraktaten til at bryde sammen, samtidig agiterede for forholdet til Boiotien – så indgik de denne alliance med Boiotien, da foråret nærmede sig mod slut-ningen af vinteren. Arbejdet med at rive Panakton ned begyndte med det samme, og dermed gik det ellefte år af krigen til ende.

{40} Straks ved forårets komme i begyndelsen af den følgende sommer – da de repræsentanter, som boioterne havde lovet at sende, udeblev, og argeierne fandt ud af, at Panakton var under nedrivning, og også at der var kommet en separat fredstraktat i stand mellem Boiotien og Sparta – blev de bange for at komme til at stå isoleret, mens hele deres alliance gik over til Sparta. [2] De gik ud fra, at boioterne var blevet overtalt af spartanerne til både at rive Panakton ned og tiltræde fredstraktaten med Athen, og at athenerne ydermere var vidende om dette, med det resultat at det ikke længere ville være muligt for Argos at indgå en alliance med Athen: tidligere havde de jo ellers håbet på det udbytte af konflikten mellem Athen og Sparta, at hvis deres egen fredstraktat med Sparta skulle vise sig uholdbar, kunne de i det mindste blive Athens allierede. [3] Argeierne var altså kommet i en vanskelig situation og blev bange for at komme i krig med Sparta, Tegea, Boiotien og Athen på én gang: hvor de jo ellers tidligere havde forkastet fredstraktaten med Sparta og i stedet haft højspændte forhåbninger om at opnå en førerposition på Peloponnes, sendte de nu så hurtigt som muligt Eustrophos og Aison til Sparta, de to diplomater som de mente var mest efter spartanernes smag, ud fra den vurdering, at det vigtigste i den aktuelle situation var at få indgået en fredstraktat med Sparta på de vilkår, der nu kunne opnås, og så forholde sig neutralt.

{41} De to argeiske repræsentanter nåede frem og åbnede forhandlinger med spartanerne om vilkårene for at få etableret en fredstraktat. [2] Til at begynde med krævede argeierne, at det evindelige stridsspørgsmål om Kynouria-territoriet (et grænseområde mellem dem som rummer staterne Thyrea og Anthene og er under spartansk forvaltning) skulle overlades til nogen, stat eller individ, med henblik på en voldgiftskendelse. Men spartanerne ville slet ikke tillade sagen at blive bragt op og erklærede i stedet, at hvis Argos ønskede at indgå en traktat på samme vilkår som før, var de villige til det. Det lykkedes dog de argeiske repræsentanter at få spartanerne til at gå med til følgende vilkår: for nuværende skulle der indgås en fredstraktat af 50 års varighed, og det skulle stå begge parter frit for – for så vidt hverken Sparta eller Argos var ramt af krig eller epidemi – at udfordre den anden part til at afgøre spørgsmålet om territoriet ved kamp (ligesom ved den tidligere lejlighed, hvor begge parter påberåbte sig sejren¹⁸),

18. Denne besynderlige historie fortælles hos Herodot (1.82): 300 udvalgte mænd fra hver side kæmpede dagen igennem indtil solnedgang, hvor der var to argeiere og en spartaner tilbage. Argos mente at have vundet i kraft af overtallet; Sparta derimod, fordi deres ene overlevende, i modsætning til de to argeiere, ikke på noget tidspunkt havde forladt kamppladsen.

idet en eventuel forfølgelse dog ikke måtte overskride grænsen til henholdsvis Argos og Sparta. [3] Det forekom ganske vist først spartanerne at være det glade vanvid, men da de var opsatte på for enhver pris at have et venskabeligt forhold til Argos, gik de ind på Argos' krav og udfærdigede en skriftlig aftale. Før noget af dette kunne træde i kraft, pålagde spartanerne dem dog at vende tilbage til Argos og forelægge aftalen for folket; og kunne den accepteres dér, skulle de komme igen til Hyakinthia-festen, så de kunne få den ratificeret ved edsafleggelse.

{42} Mens argeierne var beskæftiget med disse forhandlinger, konstaterede de spartanske repræsentanter Andromedes, Phaidimos og Antimenidas, der havde til opgave at overtage Panakton og de athenske krigsfanger fra Boiotien for at udlevere dem til Athen, at boioterne allerede havde revet Panakton ned på eget initiativ. Deres undskyldning var, at der i gamle dage som følge af en konflikt havde været en edsbekræftet aftale mellem Athen og Boiotien om, at området ikke måtte bebos af nogen af parterne, men i stedet skulle stå under deres fælles forvaltning. Men de athenske mænd, som sad i boiotisk krigsfangenskab, overtog Andromedes og hans gruppe, som førte dem til Athen og udleverede dem der. De fortalte også athenerne om nedrivningen af Panakton ud fra den betragtning, at det sådan set udgjorde en tilbagelevering, eftersom ingen fjende af Athen jo ville kunne slå sig ned der fremover. [2] Da dette blev rapporteret, brød athenerne ud i indignerede protester. De så en krænkelse fra spartansk side både i nedrivningen af Panakton (som skulle have været tilbagegivet intakt), og i – som de nu erfarede – Spartas indgåelse af en separat alliance med Boiotien, på trods af deres tidligere løfte om at hjælpe med at tvinge eventuelle ikke-signatarstater til at tiltræde fredstraktaten. Athenerne gav sig nu til at se nærmere på de andre punkter i traktaten, som Sparta havde misligholdt, og mente, at de var blevet ført bag lyset. De gav derfor de spartanske repræsentanter et skarpt svar og sendte dem bort.

{43} Da nu konflikten mellem Athen og Sparta havde udviklet sig så vidt, begyndte de personer, der også i Athen ønskede at få annulleret fredstraktaten, omgående at øge presset på deres modstandere. [2] Blandt flere andre drejede det sig især om Alkibiades, Kleinias' søn, der dengang endnu var af en alder, der ville have gjaldt som ganske ung i enhver anden stat, men som nød anseelse på grund af den respekt, der stod om hans forfædre. Og nu var det ganske vist hans opfattelse, at det var bedre at nærme sig til Argos, men hans modstand skyldtes nok så meget hans ambitiøse og selvbevidste

væsen: spartanerne havde nemlig fået traktaten forhandlet på plads gennem Nikias og Laches, idet de fuldstændig ignorerede ham på grund af hans ungdom og ikke udviste nogen respekt for hans slægts gamle *proxenia*, som hans farfar ganske vist havde frasagt sig, men som han selv havde håbet ville blive fornyet efter den særlige omsorg, han havde vist de spartanske krigsfanger fra øen. [3] Det var altså, fordi han mente at være blevet ringeagtet fra ethvert hold, at Alkibiades fra første færd havde talt imod freden: han hævdede, at spartanerne ikke var til at stole på, men at deres formål med at indgå fredstraktaten med Athen udelukkende havde været at eliminere Argos, så de derefter kunne rykke mod det isolerede Athen. Senere, da forholdet havde udviklet sig til konflikt, sendte han straks privat besked til Argos og bad dem komme så hurtigt som muligt til Athen sammen med mantineerne og eleerne og opfordre athenerne til en alliance: nu var øjeblikket inde, og han selv skulle nok gøre alt, hvad han kunne for at støtte dem.

{44} Da argeierne modtog denne besked og desuden indså, at alliancen med Boiotien var kommet i stand uden om Athen, som tværtimod var kommet alvorligt på kollisionskurs med Sparta, ignorerede de deres repræsentanter, der var i Sparta for at forhandle en fredstraktat på deres vegne, og rettede deres opmærksomhed desto mere mod Athen. Deres vurdering var, at en stat, som de fra gamle dage både havde et venkabeligt forhold til, som havde en demokratisk styreform ligesom de selv, og som desuden var en betragtelig militærmagt – især hvad flåden angik – ville kæmpe på deres side, hvis det kom til krig. [2] Altså sendte de omgående repræsentanter til Athen for at drøfte en sådan alliance, og i delegationen deltog også repræsentanter for Elis og Mantinea.

[3] Imidlertid ankom der også i al hast en delegation fra Sparta bestående af repræsentanter, som de mente var kompatible med athenerne, nemlig Philocharidas, Leon og Endios. Spartanerne var bekymrede for, at athenerne i deres ophidselse skulle indgå en alliance med Argos, og samtidig ville de kræve Pylos udleveret til gengæld for Panakton og forsvare alliancen med Boiotien med den forklaring, at de ikke havde indgået den for at skade Athen.

{45} Da de nu fremlagde dette for rådet og erklærede, at de kom med uindskrænket mandat til at en gang for alle at nå en overenskomst om alle stridspunkterne, alarmerede de Alkibiades: hvis de sagde det samme på folkeforsamlingen, var der faktisk risiko for, at de vandt flertallet for sig, og alliancen med Argos blev forkastet. [2] Alki-

biades udtænkte derfor følgende kneb. Han fik, ved at stille sin garanti, de spartanske repræsentanter overbevist om, at hvis de bare ville lade være at sige lige ud på folkeforsamlingen, at de kom med uindskrænket mandat, skulle han nok få både Pylos givet tilbage til dem og sørge for en forsoning på de andre punkter: det kunne *han* nemlig få athenerne overtalt til, præcis som han nu argumenterede imod. [3] Hans formål med denne handle måde var dels at drive en kile mellem dem og Nikias, dels at få mulighed for at bringe dem i miskredit på folkeforsamlingen ved at give det indtryk, at de ikke havde reelle hensigter og aldrig sagde det samme to gange, og derigennem få udvirket alliancen med Argos, Elis og Mantinea. Og netop sådan gik det. [4] For da spartanerne trådte frem foran folkeforsamlingen og på spørgsmålet, om de stillede med uindskrænket mandat, svarede nej – stik imod hvad de havde sagt over for rådet – var det slut med athenernes tålmodighed med dem. I stedet lyttede de så meget desto mere til Alkibiades, der rettede anklagere mod dem voldsommere end nogensinde før, og de var parate til at hente repræsentanterne fra Argos og de andre stater ind og indgå en alliance på stedet. Imidlertid indtraf der et jordskælv, inden noget nåede at blive formelt bekræftet, så folkeforsamlingen måtte udsættes.¹⁹

{46} Til trods for at Nikias også selv var faldet fuldstændig for det kneb, der havde overlistet spartanerne til ikke rent ud at erklære, at de stillede med uindskrænket mandat, sagde han på folkeforsamlingen den følgende dag, at det stadig var af større vigtighed at holde sig gode venner med Sparta: man burde se tiden an i spørgsmålet om forholdet til Argos og sende endnu en delegation til Sparta for at komme til klarhed over deres intentioner, eftersom – sagde han – en fortsat undgåelse af egentlige krigshandlinger ville være lige så ærefuld for Athen som ydmygende for Sparta. Athens position var nemlig særdeles fordelagtig, og de burde derfor søge at opretholde denne tingenes tilstand længst muligt; Sparta, derimod, oplevede stadige tilbageslag og ville anse det for et svineheld at kunne sætte det hele på spil, så snart lejlighed bød sig.

[2] Det lykkedes ham at overtale dem til at sende en delegation afsted, som han også selv deltog i. Deres instruks lød på at opfordre spartanerne – hvis de ellers havde reelle hensigter – til at tilbagegive både Panakton – i intakt stand – og Amphipolis, og såfremt Boiotien ikke ville tiltræde fredstraktaten, renoncere på deres alliance med

19. Visse naturfænomener gjaldt som varsler, en manifestation af guddommelig indgriben, hvilket uvægerligt betød, at folkeforsamlingen hævdedes med henblik på genoptagelse, når tilstandene var normale igen. Jordskælv (der mentes at være forårsaget af Poseidon) hørte afgjort til denne kategori.

dem i overensstemmelse med den stipulation, at ingen af parterne måtte indgå overenskomster med trediepart uden gensidig godkendelse. [3] Repræsentanterne skulle også påpege, at dersom Athen havde andet end reelle hensigter, kunne de allerede have sikret sig Argos som sin allierede, og at argeiske repræsentanter faktisk netop befandt sig i Athen med det formål for øje. De pålagde også Nikias og hans kolleger at fremføre alt, hvad der ellers måtte være af klagepunkter, og sendte dem så af sted.

[4] Ankommet til Sparta afleverede de deres forskellige meddelelser og sluttede af med at påpege, at hvis Sparta, i tilfælde af at Boiotien ikke ville tiltræde fredstraktaten, ikke renoncerede på alliancen med dem, ville Athen selv indgå en alliance med Argos og fæller. Spartanerne afviste dog at renoncere på alliancen med Boiotien, idet ephoren Xenares og hans fraktion, samt alle der delte deres opfattelse, fik gennemført dette; men de indvilgede dog i at forny de eksisterende eder på Nikias' anmodning. Han var nervøs for at tage fuldstændig tomhændet derfra og blive hængt ud for det, eftersom han ansås for at være ophavsmanden til fredstraktaten med Sparta – og det var netop sådan, det gik. [5] Da han var tilbage igen, og athenerne hørte, at han ingen som helst resultater havde med fra Sparta, blev de rasende og mente, at de blev uretfærdigt behandlet af spartanerne; og da delegationen fra Argos og allierede viste sig endnu at være i Athen og blev præsenteret på folkeforsamlingen af Alkibiades, indgik de en fredstraktat og alliance af følgende ordlyd.²⁰

{47} "Athen, Argos, Mantinea og Elis har indgået en traktat af 100 års varighed gældende for dem selv og deres respektive allierede vasalstater, uden svig og fortræd, til lands såvel som til vands. [2] Det skal ikke være tilladt at føre våben med mén for øje, hverken Argos, Elis og Mantinea og deres allierede mod Athen og dets allierede [vasalstater]²¹ eller Athen og dets allierede mod Elis, Mantinea og Argos og deres allierede, på nogen vis eller måde.

20. Vi er i den heldige situation, at en stèle med ordlyden af den athenske variant af traktaten er bevaret (*IG I³ 83*). Teksten er ganske vist fragmentarisk bevaret, men viser, at T i det store og hele har gengivet ordlyden loyalt.

21. I traktaten er tilføjelser i skarpe parenteser suppleret fra indskriftsteksten og må være smuttet for T ved afskrivningen.

[3] På følgende vilkår skal Athen, Argos, Elis og Mantinea være allierede i hundrede år.

Såfremt athensk territorium udsættes for fjendeangreb, skal Argos, Elis og Mantinea komme Athen til undsætning i overensstemmelse med enhver athensk henstilling, og på enhver mulig måde og til det yderste af deres formåen. Har angriberne på det tidspunkt trukket sig tilbage igen efter at have hærget jorden, skal deres stat erklæres for fjende af både Argos, Mantinea, Elis og Athen og udsættes for gengældelse fra alle disse stater, og det skal ikke være tilladt nogen af traktatens signatarer at indstille krigsførelsen mod denne stat, medmindre dette kan tiltrædes af dem alle.

[4] Athen skal komme Argos, Mantinea og Elis til undsætning, såfremt fjender angriber eleisk, mantineisk eller argeisk territorium, i overensstemmelse med enhver henstilling fra disse stater, og på enhver mulig måde og til det yderste af deres formåen. Har angriberne på det tidspunkt trukket sig tilbage igen efter at have hærget jorden, skal deres stat erklæres for fjende af både Athen, Argos, Mantinea og Elis og udsættes for gengældelse fra alle disse stater, og det skal ikke være tilladt nogen af traktatens signatarer at indstille krigsførelsen mod denne stat, medmindre dette kan tiltrædes af dem alle.

[5] Signatarstaterne skal ikke tillade væbnede styrker i krigsøjemed at krydse territorium eller farvand tilhørende dem selv eller deres allierede vasalstater, medmindre en sådan passage kan godkendes enstemmigt af signatarstaterne Athen, Argos, Mantinea og Elis.

[6] Den stat, der sender støtte i form af tropper, skal forsyne dem med proviant til 30 dage fra den dag at regne, hvor de ankommer til den stat, der rekvirerede støtten, og tilsvarende ved deres afrejse. Ønskes det at gøre brug af tropperne ud over denne periode, skal rekvirenten afholde udgifterne til disses forplejning: til hver hoplit, letbevæbnet og bueskytte tre aignetiske oboler om dagen; til hver rytter en aignetisk drachme.²²

22. En drachme er seks oboler. Når rytterne således får dobbelt forplejning, skyldes det rimeligvis, at de også skal sørge for foder til hesten.

[7] Den rekvirerende stat skal have overkommandoen [over styrkerne], når krigen føres på dens territorium; såfremt signatarstaterne vedtager fælles militære operationer andetsteds, skal overkommandoen deles ligeligt imellem dem alle.

[8] Athen skal ratificere traktaten ved edsaflægning på vegne af sig selv og sine allierede; Argos, Mantinea og Elis og deres respektive allierede skal aflægge eden stat for stat. De skal hver især sværge den ed, der i deres lokale praksis er kraftigst bindende, og over fuldvoksne offerdyr. Edens ordlyd skal være som følger. 'Jeg vil overholde denne alliance efter de vedtagne bestemmelser oprigtigt, uden svig og fortræd, og ikke overtræde den på nogen vis eller måde.'

[9] Eden skal i Athen aflægges af rådsmedlemmerne og embedsmændene i indenrigsforvaltningen, og edafleggelsen forestås af prytanerne; i Argos af rådsmedlemmerne, de Firs og *artynai*, og edafleggelsen forestås af de Firs; i Mantinea af *demiourgoi*, rådsmedlemmerne og de øvrige embedsmænd, og edafleggelsen forestås af *theoroi* og *polemarchoi*; i Elis af *demiourgoi*, øvrighedspersonerne og de Sekshundrede, og edafleggelsen forestås af *demiourgoi* og *thesmophylakes*.²³

[10] Eden skal fornys hvert år, og til det formål skal athenere komme til Elis, Mantinea og Argos 30 dage inden de olympiske lege; og argeiere, eleeere og mantineere komme til Athen ti dage inden den store Panathenaierfest.

[11] Artiklerne vedrørende traktaten, edsafleggelsen og alliancen skal indskrives på en stenstele og opstilles i Athen på Akropolis; i Argos i Apollons helligdom på markedstorvet; i Mantinea i Zeus' helligdom på markedstorvet. Signatarerne skal endvidere i fællesskab lade en bronzestele opstille i Olympia i forbindelse med de forestående olympiske lege.

23. Dette afsnit er fuldt af obskure betegnelser for embedsmænd i de pågældende *poleis*, hvis betydning og funktion vi af mangel på supplerende dokumentation desværre ikke kan sige ret meget om, hvorfor jeg har undladt at forsøge at oversætte dem. En særlig vanskelighed udgør 'øvrighedspersonerne' i Elis (*οἱ τὰ τέλη ἔχοντες*): normalt ville det med lidt god vilje kunne tolkes som 'embedsmænd', men er faktisk belagt som en mere eller mindre specifik titel i en eleisk indskrift fra Olympia (*IvO 2*): se Hornblower *ad loc.*

[12] Såfremt det forekommer signatarstaterne fordelagtigt at foretage en tilføjelse til den foreliggende aftale, skal en sådan tilføjelse, for så vidt den kan tiltrædes af [samtlige] signatarstater, være gyldig.”

{48} Således blev denne traktat og alliance realiseret, uden at den eksisterende mellem Sparta og Athen dog af den grund blev ophævet af nogen af parterne. [2] Korinth, som ellers var allieret med Argos, tiltrådte ikke denne alliance og havde faktisk ikke engang tilsluttet sig den tidligere, fulde alliance – defensiv såvel som offensiv – indgået mellem Elis, Argos og Mantinea: korinthierne erklærede, at de var tilfredse med den første, defensive variant, hvor man nok kom hinanden til hjælp, men ikke deltog i offensive operationer mod trediepart. [3] Korinth distancerede sig således fra alliancepartnerne og rettede igen deres opmærksomhed mod Sparta.

De olympiske lege faldt i denne sommer; det var ved dem, arkaderen Androsthene vandt sin første sejr i *pankration*.²⁴ Elis udelukkede spartanere fra helligdommen, så de hverken kunne ofre eller deltage i legene. Årsagen var, at Sparta ikke havde betalt den bøde, Elis havde fået dem idømt efter den olympiske lov på grundlag af den anklage, at Sparta under den olympiske våbenhvile både havde angrebet en befæstning, Phyrkos, og sendt en hoplitstyrke til Lepreon, som tilhørte Elis. Bøden havde været på 2.000 miner – 2 miner for hver hoplit – som loven stipulerer. [2] Spartanerne udsendte repræsentanter til at protestere over dommen som uretfærdig: de erklærede, at våbenhvilen endnu ikke var blevet officielt proklameret i Sparta, da de sendte hoplitterne til Lepreon. [3] Eleerne svarede, at våbenhvilen allerede var trådt i kraft hos dem selv (eftersom de altid først proklamerer den hjemme), og at denne spartanske krænkelse derfor kom fuldstændig bag på dem, mens de selv gik ud fra, at der var våbenhvile, og derfor hverken foretog sig noget aktivt eller imødeså noget som helst. [4] Heroverfor indvendte spartanerne, at hvis eleerne virkelig var af den opfattelse, at spartanerne allerede havde krænket våbenhvilen, var der jo ikke nogen mening i bagefter at komme til Sparta og proklamere den – men det havde lige netop gjort, fuldstændig som om de *ikke* mente det, og fra det øjeblik havde Sparta afholdt sig fra yderligere fjendtligheder

24. *Pankration* var en ekstremt brutal form for kampsport, som blandede principperne fra nævekamp og boksning, og hvor praktisk talt alt var tilladt. Det kan tjene som illustration, at det eneste, der var udtrykkeligt forbudt, var at bide modstanderen og presse hans øjne ud.

mod dem noget sted. [5] Men eleerne fastholdt, hvad de hele tiden havde sagt: intet kunne overbevise dem om, at de ikke var ofre for spartansk aggression, men hvis Sparta var villige til at tilbagegive Lepreon til Elis, ville de både eftergive dem deres egen andel af bøden og af egne midler betale den andel, der tilfaldt guden.

{50} Da spartanerne ikke ville acceptere dette forslag, prøvede de med et andet: spartanerne kunne beholde Lepreon, hvis det var deres ønske – men så måtte de træde op på alteret til Zeus Olympios, når de nu så gerne ville benytte sig af helligdommen, og foran de forsamlede grækere aflægge en højtidelig ed og sværge på at udrede deres gæld sidenhen. [2] Da de også afviste dét, blev spartanerne ekskluderet både fra ofringer på helligdommens område og fra selve konkurrencen og måtte forrette deres ofre hjemme i Sparta, mens alle andre græske folk (med undtagelse af Lepreon) sendte formelle delegationer til Olympia. [3] Eleerne var alligevel nervøse for, at spartanerne med magt ville skaffe sig adgang til at ofre, og opretholdt derfor en bevogtningsstyrke under våben, bestående af deres yngre mænd. Til dem sluttede der sig også styrker fra Argos og Mantinea – 1.000 fra hver – og et antal athenske ryttere, der afventede festens begyndelse posteret i Harpine. [4] Der bredte sig også en voldsom frygt blandt stævnepublikummet for, at spartanerne skulle indfinde sig under våben; især efter at en spartaner, Lichas, Arkesilas' søn, var blevet straffet med stokkeprygl af kampdommernes ordensbetjente midt på væddeløbsbanen: da nemlig hans vogn og forspand vandt og blev udråbt offentligt som indregistreret under den boiotiske føderation (idet han jo selv var ekskluderet fra deltagelse i legene), var han trådt ud på væddeløbsbanen og havde sat en krans på hovedet af vognstyreren for at markere, at vognen tilhørte ham. Alle var derfor blevet endnu mere opskræmte, og man mente, der ville ske noget drastisk. Men spartanerne beherskede sig faktisk, og stævnet blev afviklet uden yderligere forstyrrelser.

[5] Efter de olympiske lege ankom der repræsentanter fra Argos og dens allierede til Korinth for at anmode dem om at slutte sig til dem. Det traf sig sådan, at der også var repræsentanter fra Sparta til stede; og på trods af mange diskussioner nåede man i sidste ende ikke noget konkret resultat: forhandlingerne blev afbrudt af et jordskælv, så hver især rejste hjemad til sig selv. Dermed gik sommeren til ende.

{52} Den følgende vinter blev der udkæmpet et slag mellem Herakleia i Trachis på den ene side og ainianerne, doloperne, malierne og nogle af thessalerne på den anden. [2] Disse omkringboende folkeslag var fjendtligt indstillet over for Herakleia, fordi

stedet var blevet befæstet udelukkende som en trussel mod deres territorium. Lige siden statens grundlæggelse havde de modarbejdet den og hele tiden gjort deres yderste for at nedbryde den. Og i dette slag besejrede de så herakleoterne, og spartaneren Xenares, Knidis' søn, og deres leder, faldt, ligesom en del andre herakleoter blev dræbt. Hermed gik vinteren til ende, og med den det tolvte år af krigen.

{52} Straks ved begyndelsen af den følgende sommer overtog Boiotien kontrollen med Herakleia, som efter slaget var hårdt plaget af konstante ødelæggelser, og sendte spartaneren Agesippidas bort på grundlag af hans angivelige misregimente. Overtagelsen skete, fordi boioterne var bekymrede for, at athenerne skulle sætte sig i besiddelse af den, mens spartanerne var distraherede af uroen på Peloponnes, men spartanerne blev ikke desto mindre vrede på dem.

[2] I løbet af samme sommer foretog Alkibiades, Kleinias' søn, der nu var medlem af det athenske strategkollegium og handlede i forståelse med Argos og dens allierede, en operation på Peloponnes med en mindre styrke bestående af athenske hoplitter og bueskytter, som han supplerede med tropper leveret af de lokale allierede. Med denne styrke marcherede han nu igennem Peloponnes og bragte forskellige alliancerelaterede forhold i orden; navnlig overtalte han patreerne til at opføre mure helt ned til havet. Han overvejede også selv at anlægge en befæstning på Rhion-forbjerget i Achaia, men korinthierne, sikyonierne og andre, hvis interesser ville blive truet af et sådant anlæg, rykkede ud og fik sat en stopper for projektet.

{53} Den samme sommer udbrød der krig mellem Epidauros og Argos. Den påståede direkte anledning havde at gøre med en en offergave til Apollon Pythaios (hvis helligdom primært sorterede under Argos), som epidaurierne skulle have udredt som betaling for benyttelse af nogle græsningsarealer, men ikke havde afleveret. Men også uden denne undskyldning havde Alkibiades og argeierne nu tænkt sig at forsøge at få Epidauros indlemmet i alliancen, både for at pacificere Korinth og gøre sejladsen fra Aigina kortere for athenske undsætningseskadrer, end hvis de var nødt til at runde Skyllaion. Altså traf argeierne forberedelser til en invasion af Epidauros for at gennemtvinge betalingen af disse offergaver.

{54} På omtrent samme tid mobiliserede også spartanerne deres samlede styrker og iværksatte en kampagne under kommando af deres konge Agis, Archidamos' søn, til Leuktra, som ligger inden på spartansk territorium i grænseområdet ind mod Lykaion-bjerget. Ingen kendte imidlertid kampagnens marchmål, ikke engang de byer, som

tropperne blev sendt ud fra.²⁵ [2] Men da varselsofrene i forbindelse med grænseoverskridelsen²⁶ viste sig ugunstige, vendte de selv hjemad igen og lod en meddelelse rundsende til deres allierede om at forberede sig til en militærkampagne efter udgangen af den følgende måned (nemlig karneios, der er en hellig måned for dorerne). [3] Efter deres tilbagetrækning rykkede argeierne ud på den fjerdesidste dag af måneden inden karneios, og idet de hele tiden anførte denne dato, invaderede de epidaurisk territorium og hærgede markerne.²⁷ [4] Epidaurierne indkaldte nu deres allierede; men nogle af dem undskyldte sig med henvisning til den hellige måned, og andre rykkede faktisk så langt frem som til grænseområdet til epidaurisk territorium, men blev derefter stående dér uden at foretage sig yderligere.

{55} I den periode hvor argeierne befandt sig på epidaurisk territorium, mødtes diplomatiske delegationer fra forskellige andre stater i Mantinea på athensk foranledning. Under drøftelserne påpegede korinthieren Euphamidas, at deres ord her stod i et totalt modsætningsforhold til deres handlinger; for mens de sad her til en kongres om fred, stod epidaurierne og deres allierede og argeierne på hver sin side af en væbnet konflikt. Det var derfor nødvendigt, at repræsentanter fra begge sider først opsøgte deres respektive styrker og fik dem til at trække sig fra hinanden; så kunne man begynde at tale om fred igen. [2] Repræsentanterne accepterede dette synspunkt og tog af sted; og det lykkedes at få de argeiske styrker trukket ud af epidaurisk territorium. Senere genoptog man kongressen, uden at det dog lykkedes at nå til en overenskomst: i stedet invaderede argeierne nok en gang epidaurisk territorium og gav sig til at hærge markerne. [3] Spartanerne iværksatte også en kampagne til Karyai, men da det heller ikke hér lykkedes at få gunstige grænseoverskridelsesvarsler, trak de sig atter en gang tilbage. [4] Argeierne hærgede afgrøderne på omtrent en trediedel af Epidauros' territorium og vendte derefter hjemad igen. Undervejs stødte en styrke på 1.000 athenske hoplitter til dem under kommando af Alkibiades, som havde fået efterretning om, at spartanerne var i felten; men da der jo ikke var brug for dem længere, trak de sig igen. Og således forløb denne sommer.

25. Dvs. de forskellige bysamfund i Lakonien, som bidrog med tropperne.

26. De såkaldte *diabatēria*, varselsofre, som spartanske hære skulle forrette, inden de kunne overskride grænsen til fjendens territorium. Det var en alvorlig sag at lade hånt om dem for de meget religiøse spartanere.

27. Argeierne manipulerer kalenderen ved at indsætte skuddage og lade, som om hver ny dag derefter stadig er den 27., så det i praksis ikke bliver den fredhellige måned karneios under deres kampagne!

{56} Den følgende vinter lykkedes det spartanerne, uden at blive opdaget af athenerne, at sende en garnisonsstyrke på 300 mand under kommando af Agesippidas ind i Epidauros fra søsiden. [2] Argeierne indfandt sig i Athen og indgav en klage på det grundlag, at på trods af klausulen i traktaten om, at ingen af signatarstaterne måtte tillade fjendtlige styrker passage, havde Athen ladet spartanerne krydse deres territorialfarvand. Og medmindre athenerne bragte messenerne og heloterne tilbage til Pylos for som en trussel mod Sparta, ville Argos betragte sig som den krænkede part. [3] På kraftig henstilling fra Alkibiades tilføjede athenerne ordene "Sparta har ikke overholdt sine eder" forneden på stelen med fredstraktaten, og bragte heloterne fra Kranioi tilbage til Pylos for at foretage plyndringstogter, men foretog sig derudover ikke noget aktivt.

[4] Denne vinter igennem var der stadig krig mellem Argos og Epidauros, uden at der dog blev udkæmpet noget åbent slag; derimod blev der foretaget bagholdsmanøvrer og lynangreb, under hvilke der forekom visse tab på snart den ene side, snart den anden. [5] Og da vinteren gik på hæld, og foråret nærmede sig, marcherede argeierne til Epidauros med stormstiger for at erobre byen, som de mente måtte ligge øde hen som følge af krigen. De måtte dog vende tilbage igen uden at have nået deres mål. Og vinteren gik til ende og med den krigens trettende år.

{57} Omkring midten af den følgende sommer foretog spartanerne en mobilisering af deres samlede styrker, inklusive heloterne, og iværksatte en kampagne under kommando af Agis, Archidamos' søn, konge af Sparta. De var bevidste om, at Epidauros, der var deres allierede, led alvorligt; og af de øvrige stater på Peloponnes havde en del allerede revet sig løs fra alliancen, mens tilstanden i resten var utilfredsstillende; og de ræsonnerede derfor, at situationen kun ville udvikle sig til det værre, hvis de ikke greb ind i en fart. [2] Tegea og de øvrige arkadiske stater, der var allierede med Sparta, deltog også i deres kampagne. De allierede kontingenter fra resten af Peloponnes, og også de udefrakommende, mønstrede i Phleious: boioterne bidrog med 5.000 hoplitter, et tilsvarende antal letbevæbnede og 500 ryttere med et tilsvarende antal *hamippoi*;²⁸ Korinth med 2.000 hoplitter; de øvrige alt efter hver enkelts formåen, og Phleious med sine samlede styrker, eftersom kampagnen blev ført på dets territorium.

28. Betyder bogstaveligt talt 'sammen med hesten': infanterister, der opererede sammen med hver sin rytter, så de to tilsammen udgjorde en kampenhed. Vi ved meget lidt om, hvordan det fungerede i praksis, men det var tilsyneladende særegent for Boiotien.

{58} Argeierne havde imidlertid forudgående efterretninger om både de tidlige spartanske forberedelser, og at de nu var under fremrykning mod Phleious med det formål at støde til de øvrige kontingenter, og de marcherede nu også selv ud. De fik støtte fra Mantinea, som igen var ledsaget af sine allierede, og fra Elis i form af 3.000 hoplitter. [2] Under fremrykningen fik de kontakt med de spartanske styrker i Methydrion på arkadisk territorium, og de to hære gik nu i stilling på hver sin bakke. Argeierne forberedte sig til at engagere spartanerne, eftersom de stod isoleret; men i løbet af natten lykkedes at Agis at lade hæren bryde op uden at blive opdaget, og han marcherede mod Phleious, hvor de andre kontingenter befandt sig. [3] Ved daggry gik situationen op for argeierne, og de satte sig i bevægelse og marcherede i første omgang til Argos, og derpå til det sted, hvor de ventede, at de spartanske og allierede styrker ville bevæge sig ned fra bjergene, nemlig den vej, der fører over Nemea. [4] Agis bevægede sig imidlertid ikke ad denne vej, som de havde ventet, men gav i stedet de spartanske, arkadiske og epidauriske kontingenter deres marchordre og slog selv ind på en helt anden, vanskeligere vej og nåede ad den ned i lavlandet på argeisk territorium. Samtidig fulgte kontingenterne fra Korinth, Pellene og Phleious en anden, stejl vej; kontingenterne fra Boiotien, Megara og Sikyon havde modtaget instrukser om at bevæge sig ned ad vejen over Nemea, hvor argeierne var gået i stilling, så at de – hvis argeierne skulle bevæge sig ned på sletten for at engagere Agis og hans tropper – kunne deployere deres rytteri og falde dem i ryggen. Efter at have truffet disse dispositioner trængte han frem over sletten og gav sig til at hærge Saminthos og forskellige andre lokaliteter.

{59} Da det gik op for argeierne, var det allerede dagslys, og de rykkede nu ud fra Nemea for at forsvare deres territorium. Undervejs stødte de på de phleiasiske og korinthiske kontingenter; de dræbte nogle få af phleiasierne og mistede selv lidt flere til korinthierne. [2] Kontingenterne fra Boiotien, Megara og Sikyon bevægede sig, i overensstemmelse med deres instrukser, i retning af Nemea, men fik ikke kontakt med argeierne: på dette tidspunkt havde de allerede set deres landbrugsjord blive hæret og var rykket ned på sletten, hvor de nu var ved at stille sig op i slagorden. Over for dem traf spartanerne deres egne forberedelser. [3] Argeierne var nu afskåret på alle sider: fra sletten spærrede spartanerne og de øvrige kontingenter med dem vejen til byen; i terrænet over dem var kontingenterne fra Korinth, Phleious og Pellene, mens kontingenterne fra Boiotien, Sikyon og Megara nærmede sig fra Nemea-siden. Der var ingen ryt-

tere til at støtte dem; for athenerne var, som de eneste af deres allierede, ikke nået frem endnu.

[4] Alligevel betragtede hovedparten af argeierne og deres allierede ikke deres stilling som synderlig desperat, men mente i stedet, at slaget ville blive udkæmpet under fordelagtige omstændigheder, da det var spartanerne, der var afskåret på deres territorium og nær byen Argos. [5] Men umiddelbart inden hærene tørnede sammen, var der to argeiske mænd – Thrasylos, den ene af de fem strateger, og Alkiphron, der var spartansk *proxenos* – der opsøgte Agis og fik ham i tale, hvor de bad ham om ikke at lade det komme til slag: Argos var, sagde de, parate til fair og upartisk voldgift for begge parter, hvis Sparta havde nogen klager over Argos, og også til at indgå en traktat og således sikre freden fremover.

{60} De to argeiere, der fremsatte dette tilbud, handlede altså på eget initiativ, uden nogen bemyndigelse fra flertallet. Og Agis accepterede det tilsvarende enerådigt, uden at konsultere en bredere kreds, men efter at simpelthen at have informeret én øvrighedsperson af dem, der deltog i kampagnen: han indgik en våbenhvile af fire måneders varighed, inden for hvilken det påhvilede argeierne at fuldføre de aftalte forpligtelser. Straks derefter førte han hæren væk, uden så meget som et ord til de allierede. [2] Spartanerne og deres allierede fulgte ham, hvor han førte an, af respekt for loven, men imellem dem indbyrdes var der skarpe bebrejdelser af Agis: den almindelige mening var, at de havde haft alle tiders chance for at levere et slag under fordelagtige omstændigheder, med fjenden afskåret i alle retninger af både deres rytteri- og infanteristyrker – og alligevel var de draget bort uden at have udrettet noget, der kunne opveje militære forberedelser af dette omfang. [3] For dette var bestemt den ypperste græske hær, der endnu nogensinde var rejst. Det var tydeligst at se, mens alle kontingenterne endnu stod samlet i Nemea: her var Spartas samlede styrker, og kontingenter fra Arkadien, Boiotien, Korinth, Sikyon, Pellene, Phleious og Megara – også de hver især sammensat af udvalgte tropper – en styrke, der så ud til at kunne tage kampen op med ikke blot Argos' alliance, men den og en magen til oven i. [4] Det var således i en stemning af stærk utilfredshed med Agis, at hæren begyndte at trække sig tilbage, og de enkelte kontingenter skilte sig fra og begav sig hjemad. [5] Argeierne for deres part bebrejdede endnu skarpere de mænd, der havde forhandlet våbenhvilen på plads uden at konsultere folket: de mente tilsvarende, at de næppe nogensinde igen ville få så fantastisk en chance, og at det var spartanerne, der var sluppet fra dem, eftersom kampen

jo ville være foregået tæt på deres egen by og med støtte fra mange, fremragende allie- rede. [6] Og da de på tilbagetrækningen var nået til det udtørrede leje af Charadros (hvor der bliver afsagt dom i krigsretssager i forbindelse med militærkampagner, inden hæren fortsætter ind i byen), forsøgte de at stene Thrasylos. Han flygtede hen til det alter, der står der, og reddede på den måde nok livet, men hans ejendom konfiskerede de til staten.

{61} Efter dette ankom der fra Athen et kontingent bestående af 1.000 hoplitter og 300 ryttere under kommando af strategerne Laches og Nikostratos. Argeierne, som trods alt var betænkelige ved at bryde våbenhvilen med Sparta, bad athenerne vende hjem igen og lod dem ikke få foretræde for folkeforsamlingen, som de ellers gerne ville forhandle direkte med, før mantineerne og eleerne (som endnu befandt sig i Argos) med deres konstante anmodninger fik presset dem til det. [2] Med Alkibiades, der var i Argos i egenskab af diplomat, som talsmand fremførte athenerne så de samme argu- menter over for både argeierne og de andre allierede: det var forkert, at våbenhvilen overhovedet var kommet i stand udenom de andre allierede; og nu, hvor athenerne fak- tisk var nået frem i et opportunt øjeblik, var det nødvendigt at tage fat på at føre krig. [3] Det lykkedes dem på basis af disse argumenter at overtale de allierede, og deres samlede styrker marcherede straks mod Orchomenos i Arkadien – med undtagelse af argeierne: skønt de egentlig også havde ladet sig overbevise, blev de til at begynde med tilbage, men fulgte dog efter senere. [4] De samlede styrker omringede Orchomenos for at indlede en belejring og forsøgte sig med adskillige stormløb: ønsket om at få Orcho- menos over på deres side blev særligt bestyrket af tilstedeværelsen i byen af gidsler fra Arkadien, som var blevet anbragt i forvaring dér af spartanerne. [5] I betragtning af både deres bymurs svaghed og størrelsen af belejringsstyrken blev indbyggerne i Orchomenos nervøse for, at de skulle nå at blive udslettet inden, da der blev ved med ikke at komme nogen hjælp, og de indgik derfor en overenskomst på følgende vilkår: de skulle slutte sig til alliancen, overdrage gidsler af egne rækker til mantineerne og udle- vere de gidsler, spartanerne holdt interneret der.

{62} Da de havde sikret sig Orchomenos, gav alliancepartnerne sig til at diskutere, hvilket af de resterende mål man skulle gå efter: eleerne advokerede for et angreb på Lepreon, mantineerne derimod for et på Tegea; og argeierne og athenerne erklærede sig enige med mantineerne. [2] Eleerne blev rasende over, at Lepreon var blevet stemt ned; de trak sig ud og vendte hjemad. De andre alliancepartnere gik i gang med forbe-

redelserne til et angreb på Tegea, hvor der sågar var nogle af indbyggerne selv, der arbejdede aktivt inde i selve byen på at overgive kontrollen til dem.

{63} Da spartanerne havde trukket sig tilbage fra Argos og var vendt hjem efter at have indgået de fire måneders våbenhvile, rettede der sig skarp kritik mod Agis for ikke at have sikret dem den sejr over Argos, uagtet der efter deres opfattelse aldrig nogensinde havde budt sig så fantastisk en chance: det var nemlig ikke nogen let sag at få samlet så mange allierede, eller af en sådan kvalitet, på ét sted. [2] Og da der så indløb en rapport om, at Orchomenos var faldet, blev de endnu mere forbitrede og begyndte omgående – i en tilstand af ophidselse ganske ukarakteristisk for dem – på folkeforsamlingen at diskutere muligheden af at rive Agis' hus ned og desuden idømme ham en bøde på 100.000 drachmer. [3] Han bad dem imidlertid indtrængende om ikke at gøre nogen af delene: han skulle nok råde bod på det, de anklagede ham for, med en tapper indsats på en anden kampagne – og hvis ikke kunne de til den tid gøre, hvad de ville. [4] Spartanerne udsatte bøden og nedrivningen indtil videre, men vedtog dog indtil videre en lov af en art helt uden fortilfælde hos dem: de udvalgte ti mænd blandt spartiatierne til at fungere som en rådgivende komité for ham, uden hvis godkendelse han ikke ville have bemyndigelse til at føre hæren ud af fjendtligt territorium.

{64} Netop da indløb der en efterretning fra deres sympatisører i Tegea om, at hvis de ikke indfandt sig der hurtigst muligt, ville Tegea rive sig løs og gå over på Argos og dens allieredes side, og faktisk nærmest havde gjort det allerede. [2] Dét udløste, med en hurtighed ganske uden fortilfælde, en undsætningsaktion bestående af de samlede spartanske styrker, inklusive heloterne. [3] De marcherede til Orestheion i Mainalien, hvor de gav de af arkaderne, de var allierede med, besked om at samle deres tropper og følge tæt bagefter til Tegea. Selv marcherede de samlede spartanske styrker så langt som til Orestheion. Derfra sendte de en sjettedel af deres egne folk, hvoriblandt de yngste og de ældste aldersgrupper, hjem igen for at opretholde bevogtningen hjemme, og rykkede med hovedstyrken videre til Tegea. Ikke længe efter stødte de arkadiske allierede til dem. [4] De sendte også besked til Korinth og til boioterne, phokeerne og lokrerne med ordre om hurtigst muligt at sende støtte til dem ved Mantinea. Men denne ordre kom med kort varsel, og det var ikke let for dem at krydse det mellemliggende fjendtlige territorium, der spærrede dem vejen, medmindre de ventede på hinanden og forenede deres styrker. De skyndte sig dog så meget, de kunne. [5] Spartanerne samlede de fremmødte arkadiske allierede op og invaderede mantineisk

territorium. Her slog de lejr nær Herakles-helligdommen og gik i gang med at hærge markerne.

{65} Da argeierne og deres allierede fik øje på dem, gik de i stilling på en stærk og vanskeligt tilgængelig position og deployerede deres styrker til at levere slag, og spartanerne angreb dem omgående. [2] De var allerede rykket inden for rækkevidde af et sten- eller spydkast, da der var en af de ældre mænd, der så den stærke position, de rykkede frem imod, og råbte til Agis, at han åbenbart havde tænkt sig at kurere ét onde med et andet: med det mente han, at Agis med denne inopportune angrebslyst ønskede at råde bod på den så stærkt kritiserede tilbagetrækning fra Argos. [3] Og enten det nu var på grund af dette tilråb, eller han selv pludselig fik en anden eller endda den samme indskydelse – i hvert fald førte han hurtigt hæren væk igen, inden de nåede at komme i kontakt med fjenden. [4] Han nåede tilbage til grænsen til tegeatisk territorium, hvor han gik i gang med at lede det vandløb ind på Mantineias, som er en stadig årsag til krig mellem Mantinea og Tegea, eftersom det forårsager omfattende ødelæggelser, uanset hvilken parts territorium det nu strømmer ind over. Hans hensigt var at få fjendens styrker på højdedraget til at komme ned derfra, [argeierne og deres allierede], og levere dem slaget på plan grund. [5] Han blev derfor hele dagen igennem ved vandløbet og arbejdede på at aflede det.

Argeierne og deres allierede var lige med det første blevet rystet over den pludselige tilbagetrækning fra klos hold og kunne ikke regne ud, hvordan de skulle forklare det. Men efterhånden som fjenden trak sig tilbage og til sidst forsvandt helt af syne, mens de selv blev ståede passive uden at følge efter dem, da begyndte de igen at bebrejde deres strateger: først havde de haft spartanerne nok så nydeligt fanget nær Argos by og ladet dem slippe bort, og nu rendte de deres vej, uden at nogen optog forfølgelsen; tværtimod var resultatet af denne inaktivitet, at spartanerne var ved at redde sig i sikkerhed, mens de selv blev forrådt. [6] Strategerne mistede lige straks overblikket i al opstandelsen, men førte senere tropperne ned fra højdedraget og videre et stykke ind på sletten. Her slog de lejr, parate til at angribe fjenden.

{66} Næste dag stillede argeierne og deres allierede sig op i den slagorden, de havde tænkt sig at udkæmpe slaget i, hvis de skulle få kontakt med fjenden. Spartanerne var samtidig undervejs fra vandløbet til deres tidligere lejr ved Herakles-helligdommen, da de på kort afstand fik øje på fjenden, der havde bevæget sig ned fra højdedraget og allerede stod i fuldt deployeret slagorden; og det øjeblik var den mest ubehagelige overra-

skelse, nogen af dem kunne mindes. De havde meget kort tid til at få truffet deres forberedelser, men hver mand løb i al hast til sin faste post, mens kong Agis i overensstemmelse med spartansk militær praksis i detaljer dirigerede deres bevægelser. [3] Når en konge har kommandoen, udgår al føring nemlig fra ham: han udstikker personligt ordrer om, hvad der skal gøres, til *polemarchoi*, som lader dem gå videre til *lochagoi*; fra dem går de videre til *pentekontēres*; og fra dem igen til *enōmotarchai*, som så giver dem videre til deres *enōmotia*. [4] Er der brug for videregivelse af ordrer, løber de ad de samme kanaler og når hurtigt frem, for stort set alt personel i den spartanske hær er, med meget små undtagelser, befalingsmænd med befalingsmænd under sig, så ansvaret for udførelsen af ordrerne påhviler mange personer.

{67} Ved denne lejlighed stod skiriterne opstillet på den venstre fløj, en position de altid har haft et helt særligt og eksklusivt privilegium til inden for den rent spartanske slagorden. Til højre for dem stod de tropper, der havde tjent under Brasidas i Thrakien, og efter dem igen *neodamōdeis*. Efter dem havde spartanerne selv opstillet deres *lochoi*; ved siden af dem kontingentet fra Heraia i Arkadien; efter dem mainalierne, og på højre fløj stod kontingentet fra Tegea og nogle få spartanere alleryderst. Begge fløjene var flankeret af rytteri. [2] Så vidt spartanernes slagorden. På modstandernes side indtog mantineerne højre fløj (eftersom affæren skulle foregå på deres territorium), og ved siden af dem stod kontingenter fra de af arkaderne, der var deres allierede; derefter det argeiske elitekorps på 1.000 mand, hvis træning staten igennem lang tid har finansieret med offentlige midler i militærbudgettet; umiddelbart ved siden af dem de øvrige argeiere; efter dem kontingenter fra Argos' allierede Kleonai og Orneai, og den yderste venstre fløj indtog det athenske kontingent, støttet af deres eget rytteri.

{68} Sådan var de to siders troppeopbud og deres deployering, men den spartanske hær var tydeligt den største af de to. [2] Præcise tal ville jeg dog ikke kunne angive, hverken for de enkelte enheder eller sammenlagt: de spartanske styrketal kunne man ikke få at vide på grund af den hemmeligholdelse, deres statsaffærer er omgivet af, mens det ikke var til at fæste lid til dem på den anden side på grund af den naturlige tilbøjelighed, mennesker har til at overdrive deres egne tal. Imidlertid kan man danne sig et indtryk af antallet af indsatte spartanske tropper ved denne lejlighed, ud fra følgende beregning: [3] bortset fra skiriterne, der talte 600 mand, deltog syv *lochoi* i slaget; i hver *lochos* var der fire *pentēkostyes* og i hver *pentēkostys* fire *enōmotiai*. I forreste geled af hver *enōmotia* kæmpede fire mand – ganske vist ikke opstillet med samme dybde alle

sammen, men alt efter hver enkelt *lochagos'* valg – men generelt i en dybde på otte rækker. Når man ser bort fra skiriterne, udgjorde det forreste geled altså i alt 448 mand over hele linien.²⁹

{69} Mens de to sider stod lige for at skulle marchere mod hinanden, blev der holdt motivationstaler for de enkelte kontingenter af hver isærs egen strateg, af omtrent følgende beskaffenhed. Til mantineerne blev der sagt, at slaget gjaldt ikke bare deres fædreland, men også herredømme eller slaveri: de havde fået en prøve på begge dele, og nu gjaldt det om hverken at miste den første eller falde i den anden igen. Til argeierne blev der sagt, at det gjaldt deres gamle førerposition og tidligere ligeberettigelse med Sparta inden for Peloponnes, som de ikke måtte finde sig i at blive berøvet for altid; tværtimod skulle de tage hævn for de mange uretfærdigheder, de havde måttet lide fra deres forhadte naboer. Til athenerne blev der sagt, at det ville være en fornem præstation at kæmpe side om side med så mange tapre allierede uden at stå tilbage for nogen, og at de med en sejr over spartanerne på Peloponnes ville ikke bare konsolidere deres imperium, men udbygge det – og navnlig ville de derefter aldrig nogensinde igen behøve at frygte indtrængen ind i deres land. [2] Sådan lød altså tilskyndelserne til argeierne og deres allierede; men på den spartanske side skete det inden for de enkelte enheder, og blandt spartanerne selv ved hjælp af deres krigssange³⁰ og ved at opfordre hinanden til at huske på, hvad de udmærket godt vidste: at deres lange træning var en bedre garanti for overlevelse end en kort motivationstale, lige meget hvor smukt ordene så var turneret.

{70} Derefter satte de to hære sig i bevægelse. Argeierne og deres allierede rykkede frem anspændte og i en tilstand af stærk ophidselse, spartanerne derimod med roligt afmålte skridt og til tonerne fra et stort antal *aulos*-spillere posteret iblandt dem efter de militære forskrifter. Dette sker dog ikke af religiøse hensyn, men for at de kan mar-

29. Regnestykket er altså $7 \times 4 \times 4 \times 4 = 448$, hvilket giver et samlet resultat på 4.184 ($448 \times 8 = 3.584 + 600$). Der er imidlertid ikke enighed om, hvorvidt Thukydids ikke har overset noget, så den faktiske sum snarere skal sættes til det dobbelte. I så fald er der tale om en meget alvorlig fejl. Under alle omstændigheder er det et problem, at Thukydids angivelser her kan ikke bringes til at passe overens med Xenophons af de samme forhold nogle årtier senere.

30. Oversættelsen af denne passage er omdiskuteret. Jeg hælder – skønt ikke med meget stor overbevisning – til den her angivne betydning ud fra en scholiasts oplysning om, at *νόμος* i denne sammenhæng skal betyde 'sang'. Alternativet er at oversætte det med enten 'lov', 'forskrift' eller 'praksis', hvilket på ingen måde er umuligt.

chere i takt til rytmen under fremrykningen, og for at forhindre formationen i at blive brudt op, hvad der netop plejer at ske store hæere under fremmarchen til angreb.

{71} Mens de to hæere endnu var i bevægelse mod hinanden, besluttede kong Agis sig for en taktisk manøvre. Under selve fremrykningen har alle hæere en tendens til at forskyde sig ud mod deres højre fløj, med det resultat at begge siders højre fløj overlapper fjendens venstre. Det sker, fordi hver enkelt hoplit frygter for sin ubeskyttede side og søger at bringe den så tæt som muligt ind under skjoldet hos sidemanden til højre for ud fra den tanke, at jo tættere skjoldene er sluttet, des bedre dækning er der. Ophavsmanden til miseren er manden yderst til højre i forreste linie, som til stadighed gør sit bedste for at holde sin egen ubeskyttede side væk fra fjenden, og den selvsamme frygt får resten til at følge hans eksempel. [2] Og ved denne lejlighed overlappede mantineerne på fløjen skiriterne med et godt stykke, og spartanerne og tegeaterne atterne med endnu mere, i proportion med deres talmæssige overlegenhed. [3] Agis blev bange for, at deres venstre fløj skulle blive indkredset, og vurderede, at mantineernes overlap var for stort. Han gav derfor signal til skiriterne og Brasidas' tropper om at foretage en lateral bevægelse fra deres post i hans egen sektor længere ud mod venstre og således bringe frontlinien til at flugte med mantineerne. For at lukke det opståede hul lod han en ordre løbe gennem formationen til de to *polemarchoi* Hipponoidas og Aristokles om at krydse igennem med to *lochoi* fra højre fløj og indsætte dem i det: hans tanke var, at de stadig ville være talmæssigt overlegne på deres egen højre fløj, og samtidig ville han have styrket sektoren over for mantineerne.

{72} Nu gik det imidlertid sådan, fordi Agis udstedte sin ordre midt under angrebet og med så kort varsel, at Aristokles og Hipponoidas nægtede at krydse igennem formationen (hvilket faktisk også førte til en efterfølgende anklage og deres eksilering fra Sparta, fordi de mentes at have udvist fejhed her), og at fjenden kom dem i forkøbet med at engagere. Og da de to *lochoi* jo ikke var krydset over for at tage skiriternes plads, beordrede Agis derpå skiriterne selv til nok engang at slutte sig sammen med hans egne folk, men nu var det ikke længere muligt for dem at få lukket hullet i formationen. [2] Men selv om de blev totalt udmanøvreret rent taktisk, gav spartanerne her en exceptionel demonstration af deres evne til at få overtaget ved mod alene. [3] For da de to sider nu engagerede modstanderen og kom i nærkamp, drev mantineernes højre fløj skiriterne og Brasidas' tropper over for sig på flugt, og mantineerne og deres allierede samt de 1.000 argeiske elitetropper strømmede gennem det stadig åbne hul i de

spartanske linier, hvor de forårsagede svære tab; de omringede spartanerne og drev dem tilbage til trænvognene, hvor de dræbte nogle af de ældre mænd, der var posteret dér til at bevogte dem. [4] Og mens spartanerne altså blev besejret i denne sektor, gik det helt anderledes i resten af hæren, og navnlig den midterste sektor ved kong Agis og hans 300 såkaldte riddere.³¹ Her faldt spartanerne over de ældre argeiske tropper – de enheder, de kalder *pentelochoi*³² – såvel som kontingenterne fra Orneai og Kleonai og de af athenerne, der stod opstillet ved siden af dem, og drev dem på flugt, for en stor dels vedkommende uden overhovedet at vente på at komme i nærkamp; tværtimod gav de øjeblikkelig efter, da spartanerne angreb, og nogle af dem trampede ligefrem hinanden ned i deres iver for at undgå at blive indhentet af fjenden.

{73} Da de argeiske og allierede styrker havde givet efter på midten, var formationen dermed allerede på nippet til at blive sprængt både til højre og venstre for dem på én gang, og samtidig var fjendens fremspringende højre fløj, bestående af spartanere og tegeater, ved at omslutte athenerne. Athenerne var således truet af fare på to punkter: i den ene sektor stod de for at blive omringet; i den anden var de allerede blevet besejret. Og det ville også være gået hårdest ud over dem af hele hæren, hvis ikke det havde været for den gode støtte fra de ryttere, der var hos dem. [2] Nu gik det sådan, at Agis, da han opfattede, at hans venstre fløj over for mantineerne og de 1.000 argeiske elitetropper var i vanskeligheder, lod en ordre gå gennem hele hæren om at bevæge sig over mod den sektor, hvor nederlaget truede. [3] Efter denne udvikling benyttede athenerne øjeblikket, mens de fjendtlige styrker trak sig ud af kampen og begav sig på tværs af slagmarken, til at slippe i sikkerhed uden at blive chikaneret, og med dem den besejrede del af det argeiske kontingent posteret dér. Mantineerne og de argeiske elitetropper mistede lysten til at holde presset mod fjenden oppe, da de så, at deres kammerater havde lidt nederlag, og at spartanerne styrede lige hen imod dem, og de vendte sig og flygtede. [4] Mantineerne havde lidt alvorlige tab, mens størstedelen af det argeiske elitekorps overlevede. Dog var deres flugt og efterfølgende retræte hverken langvarig eller hårdt presset, for spartanerne udkæmper nok deres slag vedholdende og

31. 'Så kaldte' fordi disse 300 udvalgte elitesoldater, der traditionelt mere eller mindre fungerede som kongens livvagt, faktisk (som en selvfølge) kæmpede som hoplitter.

32. 'Femlochoi'. Den græske tekst er ambiguøs her: det er muligt, at meningen er "de ældre argeiske tropper og de enheder, de kalder *pentelochoi*", dvs. at der er tale om i alt seks enheder. Eftersom vi ikke kender andet til Argos' militære struktur, er dette uhyre vanskeligt at afgøre og må til syvende og sidst være et spørgsmål om fortolkning.

uden at vige lige indtil det punkt, hvor de får drevet fjenden på flugt; men så snart det er nået, holder de forfølgelsen af kort varighed og over begrænset afstand.

{74} Sådan, eller i hvert fald meget tæt på sådan som beskrevet, udviklede slaget sig, suverænt det største der i overordentligt lang tid var blevet udkæmpet som en internt græsk affære og med deltagelse af de betydeligste stater. [2] Så snart spartanerne havde lagt våbnene fra de dræbte fjender frem, gav de sig til at rejse et sejrsmærke og plyndre ligene. De samlede deres egne faldne op og bragte dem til Tegea, hvor de blev begravet, og udleverede fjendens under våbenhvile. [3] Af tropperne fra Argos, Orneai og Kleonai faldt der 700, fra Mantinea 200, og fra Athen (inklusive kolonien på Aigina) 200, herunder begge strateger. Det gik ikke hårdt nok ud over Spartas allierede til at få nævneværdige konsekvenser; og hvad deres egne tab angår, var det ganske vist vanskeligt at få sandheden at vide, men det hed sig, at der var faldet omtrent 300.

{75} Umiddelbart inden slaget begyndte, havde Pleistoanax, den anden konge af Sparta, været undervejs med en forstærkningsstyrke bestående af de ældre og de helt unge mænd. Han var nået så langt som til Tegea, da han fik efterretning om sejren, og vendte derpå om igen. [2] Spartanerne sendte også besked til de allierede kontingenter fra Korinth og længere uden for Isthmen, der var på vej til dem, om at vende hjem igen. Derpå vendte de også selv hjem igen, hjemsendte deres allierede, og indledte fejringen af Karneia-festen, der faldt netop da.

[3] Med denne ene indsats fik spartanerne altså rensat sig for de beskyldninger, der på den tid blev rettet mod dem af de andre grækere for både fejhed (på grund af fiaskoen på øen) og, mere generelt, manglende målbevidsthed og dorskhed: det så nu ud til, at den hån, de havde været udsat for, kunne tilskrives sort uheld, og at de af karakter var akkurat lige så beslutsomme som altid.

[4] Dagen før slaget foretog Epidauros med sine samlede styrker en invasion af argeisk territorium i den formodning, at det lå uforsvaret hen, og dræbte mange af den bevogtningsstyrke, som argeierne havde efterladt, og som nu kom ud for at møde dem. [5] Senere, efter slaget, kom der også en undsætningsstyrke fra Elis på 3.000 hoplitter til Mantinea, samt endnu et detachment fra Athen på 1.000 hoplitter som forstærkning til den allerede udsendte hovedstyrke; og mens spartanerne endnu fejrede Karneia, iværksatte disse allierede kontingenter omgående en fælles operation mod Epidauros, hvor de opdeltede byen mellem sig og tog fat på at opføre en belejringsmur. [6]

De andre blev trætte af arbejdet og opgav, men athenerne blev snart færdige med befæstningen af den sektor, de havde fået tildelt, nemlig det forbjerg, som Hera-helligdommen ligger på. Kontingenterne bidrog alle til den bevogtningsstyrke, der blev efterladt her, og derpå trak de sig tilbage, hver især til sin stat. Og så gik sommeren til ende.

{76} Straks i begyndelsen af den følgende vinter, da de var færdige med at fejre Karneia, iværksatte spartanerne endnu en kampagne. De nåede Tegea, sendte de en føler til Argos om indgåelse af en overenskomst. [2] I forvejen havde de folk i Argos, der både sympatiserede med dem og gerne så demokratiet i Argos styrtet; og nu, efter slaget, var disse folk i en langt stærkere position til at overtale flertallet til at indgå en aftale. Deres plan var først at indgå en fredstraktat med Sparta og senere følge den op med en alliance, og på den måde bane vejen for et angreb på demokraterne. [3] Og nu ankom Lichas, Arkesilas' søn, der var argeisk *proxenos*. Han medbragte to forskellige forslag fra Sparta; det ene beregnet på et scenarie, hvor Argos ønskede krig, den anden hvis de ville holde fred. Der udviklede sig nu en heftig debat – for rent tilfældigt var Alkibiades også til stede – men de personer, der intrigerede på Spartas vegne, havde nu fundet modet til ligefrem at gøre det åbenlyst, og det lykkedes dem at overtale argeierne til at acceptere overenskomstforslaget, som havde følgende ordlyd.

{77} På de følgende vilkår vedtager spartanernes folkeforsamling indgåelsen af et forlig med Argos.

Argos skal udlevere de børn til Orchomenos og de mænd til Mainalia, som befinder sig i deres varetægt. De mænd, der befinder sig i Mantinea, skal de udlevere til Sparta.³³

[2] De skal forlade epidaurisk territorium og rive befæstningen der ned. Og såfremt athenske tropper ikke trækkes ud af epidaurisk territorium, skal de regnes som fjender af Argos og Sparta såvel som af Spartas allierede og Argos' allierede.

[3] Eventuelle børn, der måtte befinde sig i Spartas varetægt, skal udleveres til deres respektive stater.

33. Se 5.61.4-5. Mainalierne har ikke været nævnt specifikt før i denne sammenhæng, men meningen er klar nok.

[4] I spørgsmålet om gudens offergave skal Argos, såfremt det ønskes, tilbyde Epidaurus mulighed for at aflægge en ed, og ellers sværge den selv.³⁴

[5] De peloponnesiske stater, store som små, skal, i overensstemmelse med fædrene tradition, nyde politisk uafhængighed.

[6] I tilfælde af, at nogen stat uden for Peloponnes betræder peloponnesisk territorium med fjendtlige hensigter, skal signatarstaterne sammen organisere forsvaret på den måde, peloponneserne måtte finde rimeligst.

[7] Enhver stat uden for Peloponnes, som er allieret med Sparta, skal være underlagt samme vilkår som Sparta selv, ligesom Argos' allierede skal være underlagt samme vilkår som Argos selv, og de skal forblive i besiddelse af deres territorier.

[8] Signatarerne skal forelægge dette for deres allierede og tiltræde forliget, for så vidt disse kan acceptere det. Såfremt de allierede har kommentarer hertil, skal disse videreformidles til Sparta.”

{78} Dette forslag accepterede argeierne fra første færd, og de spartanske styrker trak sig derpå tilbage fra Tegea og vendte hjemad. Herefter var der åben kommunikation mellem parterne, og ikke længe efter fik de selvsamme personer yderligere udvirket, at Argos renoncerede på alliancen med Mantinea, Elis og Athen og i stedet indgik fredstraktat og alliance med Sparta af følgende ordlyd.

{79} På de følgende vilkår har Sparta og Argos vedtaget indgåelsen af en fredstraktat og en alliance af en varighed på 50 år, idet eventuelle strids-spørgsmål efter fædrene tradition skal afgøres ved fair og upartisk voldgift. De øvrige stater på Peloponnes kan få del i fredstraktaten og alliancen, idet

34. Her kommer omsider afslutningen på stridsspørgsmålet, der førte til krig mellem Argos og Epidaurus: 5.53.1. Desværre er hele denne passage håbløst korrupt i MSS., og enhver læsning støtter sig til konjekturen på afgørende punkter. Som Hornblower påpeger i en note ad loc., er det eneste, vi med sikkerhed kan udlede, at Sparta på en eller anden måde mente sig i stand til at diktere afgørelsen på et intrikat, religiøst stridsspørgsmål mellem to andre stater.

de forbliver uafhængige og selvstændige og i besiddelse af deres territorier, og i overensstemmelse med fædrene tradition lader strids spørgsmål afgøre ved fair og upartisk voldgift.

[2] Enhver stat uden for Peloponnes, som er allieret med Sparta, skal være underlagt samme vilkår som Sparta selv. Og Argos' allierede skal være underlagt samme vilkår som Argos selv og forblive i besiddelse af deres territorier.

[3] Såfremt en fælles militæroperation er påkrævet noget sted, skal Sparta og Argos i samråd drøfte den rimeligste fordeling af forpligtelserne blandt de allierede.

[4] Såfremt en af staterne, enten på eller uden for Peloponnes, er involveret i en konflikt om grænser eller noget som helst andet, skal denne bilægges ad rettens vej efter følgende forskrift: i tilfælde af strid mellem to allierede stater skal parterne referere denne til en stat, som begge kan anerkende som upartisk. Retsstridigheder mellem privatindivider skal derimod søges afgjort i overensstemmelse med fædrene tradition.”

{80} Dette var den fredstraktat og alliance, der her var blevet indgået. Alle de besiddelser, der var blevet erobret i krig, blev tilbagegivet, og eventuelle andre strids spørgsmål afgjort. Og i forlængelse af den nu fælles førte politisk linie vedtog de at nægte athenske herolde eller delegationer adgang, medmindre Athen rømmede sine befæstninger på Peloponnes og trak sine tropper ud derfra; og endvidere hverken at føre krig eller slutte fred nogen, medmindre der var konsensus herom. [2] Ikke alene førte de denne overordnede politiske linie med stor energi; begge parter sendte også repræsentanter til grænseområderne mod Thrakien og til Perdikkas, som det lykkedes dem at overtale til at aflægge ed på at slutte sig til dem. Det var imidlertid ikke lige med det samme, at Perdikkas rev sig løs fra Athen, men han gik nu og overvejede det, også fordi han havde Argos' eksempel for øje: han var også selv fra gammel tid af argeisk afstamning. De fornyede desuden de gamle eder, de havde med chalkideerne, og aflagde nye i tilgift. [3] Argos sendte også repræsentanter til Athen og gav dem besked på at rømme befæstningen ved Epidaurus. I erkendelse af, at deres kontingent udgjorde en temmelig lille del af den fælles garnisonsstyrke, sendte athenerne Demosthenes

dertil for at føre de athenske tropper bort. Da han var nået frem, arrangerede han en eller anden atletikkonkurrence uden for befæstningen som påskud, og så snart resten af garnisonsstyrken var kommet udenfor, lod han portene lukke i. Og da Athen senere hen fornyede sin traktat med Epidauros, kunne de selv udlevere befæstningen til dem.

{81} Efter Argos' frafald fra alliancen holdt Mantinea ud i et stykke tid, men fandt, at de ikke var i stand til at fortsætte uden Argos. De nåede derfor også til en overenskomst med Sparta og opgav deres krav på herredømme over de arkadiske stater.³⁵ [2] Sparta og Argos iværksatte nu en fælles operation med en styrke, som de hver især bidrog til med 1.000 mand. Det spartanske kontingent for sig tog til Sikyon, hvor de gennemførte en stramning af styreformen i retning af oligarki; derpå sluttede de to kontingenter sig sammen og opløste også det demokratiske styre i Argos og erstattede det med et oligarki, der kunne tjene Spartas interesser. Dette foregik samtidig med, at vinteren gik på hæld, lige inden forårets komme; og dermed gik det fjortende år af krigen til ende.

{82} I løbet af den følgende sommer rev indbyggerne i Dion ved Athos-forbjerget sig løs fra Athen og gik over til chalkideerne, og spartanerne gik i gang med at omstrukturere forholdene i Achaia, som indtil da stået i modsætningsforhold til Spartas interesser.

[2] Det demokratiske flertal i Argos havde lidt efter lidt reorganiseret sig og genfundet selvtilliden, og de havde nu afventet det præcise tidspunkt for afholdelsen af *gymnopaedia*-festen i Sparta til at rette et angreb mod oligarkerne. Det kom til væbnet kamp i selve byen, hvor flertallet fik overtaget; og de dræbte nogle af deres modstandere og forviste andre. [3] I temmelig lang tid undlod de at komme, skønt deres sympatisører gentagne gange sendte bud efter dem, men til sidst udsatte de *gymnopaedia*-festen og rykkede til undsætning. I Tegea fandt de imidlertid ud af, at oligarkerne var blevet besejret, og ville ikke fortsætte på trods af de overlevende oligarkers indtrængende anmodninger. I stedet vendte de hjem igen og genoptog fejringen af *gymnopaedia*. [4] Senere kom der også repræsentanter fra både argeierne i selve Argos og de fordrevne; og under en længere debat i de allieredes nærvær blev der nu fremført argumenter fra begge sider. Spartanerne resolverede, at argeierne i byen var den krænkende part og vedtog en militæroperation mod Argos, som imidlertid blev plaget af konstante

35. Se 5.29.1 og 5.33.1.

forsinkelser og udskydelser. Det demokratiske flertal i Argos, som frygtede Sparta og arbejdede på at få reetableret alliancen med Athen, hvilket de stadig vurderede var den gavnligste politik, påbegyndte i mellemtiden arbejdet med at opføre lange mure ned til havet med det formål, at de i tilfælde af en blokade fra landsiden ville have den fordel at kunne importere forsyninger fra søsiden med athensk bistand. [6] Også andre peloponnesiske stater var medvidende om dette anlægsarbejde, som alle Argos' indbyggere, både mænd, kvinder og børn, deltog i, ligesom der kom hjælp fra Athen til dem i form af tømrere og murere. Og således gik sommeren til ende.

{83} I løbet af den følgende vinter blev spartanerne opmærksomme på argeiernes murbyggeri og iværksatte en operation mod Argos med deltagelse af dem selv og deres allierede, undtagen Korinth; og de havde også støtte fra et element i selve Argos, som arbejdede for dem. Styrken stod under kommando af Agis, Archidamos' søn, konge af Sparta. [2] Den ventede lokale støtte blev der ganske vist ikke noget af; men de erobrede de murforløb, der var under opførelse, og rev dem ned. De indtog også Hysiai, en lokalitet på argeisk territorium, hvor de dræbte alle de frie mænd, de fangede, hvorpå de trak sig tilbage igen, og de forskellige kontingenter spredtes og vendte hjem til deres respektive stater. [3] Herefter iværksatte også Argos en militær operation ind på phleiasisk territorium, som de hærgede og forlod igen. Motivet var, at Phleious havde taget imod de fordrevne argeiere, som faktisk for de flestes vedkommende havde slået sig ned permanent dér.

[4] Den samme vinter igennem opretholdt Athen også en blokade af Makedonien fra søsiden på grund af deres anklager mod Perdikkas: ikke alene havde han med edsafleggelse bekræftet sin tilslutning til Argos og Sparta; han havde også – netop da Athen var færdig med forberedelserne til en kampagne imod Thrakien og Amphipolis under kommando af strategen Nikias, Nikeratos' søn – sveget sine forpligtelser i henhold til alliancen, så kampagnen havde måttet afblæses, primært på grund af hans \dagger forsømmelighed \dagger .³⁶ Som følge heraf var han at regne som fjende. Dermed gik denne vinter til ende, og med den det femtende år af krigen.

36. Dette sidste ord, der mere specifikt angiver, hvordan Perdikkas var årsag til kampagnens kollaps, er med stor sikkerhed korrumpert i overleveringen. Ingen af de foreslåede emendationer kan rigtig rette op på miseren, og jeg har derfor valgt at gengive den relativt tydelige indebyrd.

{84} Den følgende sommer sejlede Alkibiades med en eskadre på 20 skibe til Argos, hvor han fik udleveret de personer, der stadig ansås for suspekte og for at nære spartanske sympatier: det drejede sig om 300 mænd, som athenerne anbragte i forvaring på de øer i nærheden, som var under deres herredømme. De iværksatte også en kampagne mod Melos bestående af 30 skibe af deres egen flåde, seks fra Chios og to fra Lesbos, der transporterede 1.200 hoplitter, 300 bueskytter og 20 beredne bueskytter af egne rækker, samt omtrent 1.500 hoplitter fra deres allierede, endda østaterne. [2] Melierne er kolonister fra Sparta, og de nægtede at anerkende athensk overherredømme, sådan som de andre øboer.³⁷ I stedet undlod de til at begynde med at slutte sig til nogen af siderne og forholdt sig passive, men da Athen så havde forsøgt at tvinge dem ved at hærge deres landbrugsjord, var de blevet drevet til en tilstand af åben krigsførelse. [3] Strategerne Kleomedes, Lykomedes' søn, og Teisias, Teisimachos' søn, foretog altså nu en landgang på øen og etablerede en base for dette opbud af materiel og tropper; men inden de begik noget overgreb på territoriet, sendte de først nogle repræsentanter for at forsøge sig med forhandling. Dem førte melierne nu ikke frem for folket, men pålagde dem at fremføre deres ærinde for embedsindehaverne og medlemmerne af den snævrere inderkreds.

{85} De athenske repræsentanter sagde nu omtrent som følger.

“Eftersom disse forhandlinger ikke skal føres på folkeforsamlingen – og det er naturligvis, fordi I vil undgå, at det brede folk én gang for alle hører en sammenhængende fremførelse af vore attraktive og uimodsigelige argumenter og således blive ‘narret’ (vi er nemlig udmærket klar over, at det er dét, der er ideen med at føre os for inderkredsen) – hvorfor træffer I, der sidder her foran os, så ikke endnu en sikkerhedsforanstaltning: I behøver heller ikke begrænse jer til ét svar, men kan på stedet gøre indsigelse over for eventuelle kritisable dele af vores fremlæggelse, punkt for punkt, inden I fælder jeres dom. Og allerførst kan I jo svare på, om dette forslag passer jer.”

37. Se 2.9.3-4, 3.29.1 og 3.91.1.

{86} Meliernes komitémedlemmer svarede: “Vi kan ikke have nogen indvendinger imod det rimelige i en rolig udveksling af synspunkter, men det scenarie er bare i åbenlys modstrid med jeres militære tilstedeværelse, som ikke bare er en fremtidig trussel, men er virkelighed her og nu. Vi kan jo se både, at I kommer her som dommere over, hvad der bliver sagt, og også den sandsynlige udgang på denne debat: hvis vi vinder den på vores sags retfærdighed og derfor nægter at give efter, betyder det krig – og slaveri, hvis vi bliver overtalt.”

{87} Athenerne: “Nå, jamen hvis det bare er for at anstille ængstelige kalkuler over fremtiden, at I er mødtes med os – eller med noget som helst andet formål end at diskutere mulighederne for at redde jeres stat på basis af de faktiske forhold lige for næsen af jer – så kan vi lige så godt stoppe her. Men hvis det er med det formål, kan vi godt forhandle.”

{88} Melierne: “Det er vel naturligt nok og kan undskyldes, hvis folk i en situation som vores forsøger sig med mange forskellige tanke- og argumentationsrækker. Men jo, dette møde gælder så afgjort vores overlevelse, så lad os da forhandle på den måde, I åbenbart gerne vil have det.”

{89} Athenerne: “Jamen så vil vi i hvert fald ikke komme med kønne floskler – at vores herredømme er berettiget, fordi vi bragte perserne til fald, eller at vi som den krænkede part nu vil gøre gengæld: det vil bare resultere i en vidtløftig argumentation, som alligevel ikke overbeviser nogen. Men tilsvarende forventer vi så, at I ikke bilder jer ind at kunne gøre indtryk på os ved at erklære, at I ikke har deltaget i Spartas militæroperationer, selvom I er en spartansk koloni, eller at I ikke på nogen måde har krænket os; men derimod at I får realiseret det praktisk mulige som defineret af, hvad vi hver især i virkeligheden tænker. I ved lige så godt som vi, at når vi taler om den menneskelige sfære, er retfærdighed kun kriteriet for afgørelser mellem parter med lige stor magt til at gennemtvinge den: det praktisk mulige afgør, hvad de mægtige sætter igennem, og hvad de svage gør af indrømmelser.”

{90} Melierne: “Det er nu vores opfattelse, at det nok kan være gavnligt – for det er vi jo nødt til at komme ind på, eftersom I uden videre har forkastet retfærdighedskriteriet og gjort det fordelagtige til udgangspunkt for forhandlingen – at I undlader at underminere et princip, der er til alles bedste: en person, der svæver i fare, bør til enhver tid få en rimelig og retfærdig behandling og kunne profitere af argumenter, der måske ikke er helt præcist nok sat ind til at skabe fuldstændig overbevisning. Og opretholdelsen af dette princip er jo i lige så høj grad i jeres egen interesse i betragtning af de ekstreme repressalier, man i tilfælde af jeres fald fra magten vil hjemløse jer med for at statuere et eksempel for andre.”

{91} Athenerne: “Vores imperiums endeligt, hvis det i det hele taget *bliver* bragt til ophør, er nu ikke noget, vi imødeser med fortvivlelse: det er nemlig ikke folk, der hersker over andre – som nu for eksempel spartanerne – det er ikke dem, der behandler deres besejrede fjender hårdhændet (rent bortset fra, at vores konflikt her ikke er med Sparta). Nej, den slags sker, hvor undersåtterne selv vender sig mod deres tidligere herrer og får dem i deres magt. [2] Men det er en fare, I trygt kan overlade til os. For nuværende agter vi at demonstrere, at vi så afgjort er her for at fremme vort imperiums interesser, men at de forslag, vi vil fremsætte, også sigter mod jeres stats overlevelse: vi ønsker dels at få jer bragt under vores herredømme så gnidningsløst som muligt, dels at sikre jeres overlevelse på en måde, der er til fordel for os begge.”

{92} Melierne: “Og hvordan skulle vi dog kunne have samme fordel af at ende som slaver, som I af at blive vores herrer?”

{93} Athenerne: “Fordi I bliver tilbudt et alternativ til den værst tænkelige skæbne i form af frivillig underkastelse, mens vi kan profitere af ikke at udslette jer.”

{94} Melierne: “Men hvis vi nu var jeres venner i stedet for fjender, sådan at vi holdt os passive, og uden at være allieret med nogen af siderne – ville I da ikke kunne acceptere de vilkår?”

{95} Athenerne: “Nej, for jeres fjendskab skader os ikke nær så meget som jeres venskab: for vore undersåtter ville det udgøre en åbenlys indikator på vores svaghed, jeres had derimod på vores styrke.”

{96} Melierne: “Er det virkelig jeres undersåtters opfattelse af rimelighed? Anbringer de folk, der intet har med jer at gøre, i samme kategori som folk, der hovedsagelig er jeres kolonister og for nogles vedkommende tvunget på plads efter et frafald?”

{97} Athenerne: “Hvad retfærdighedskrav angår, mener de i hvert fald ikke, at den ene part er dårligere stillet end den anden – men at det er i kraft af deres magt, at nogle klarer sig uantastet igennem, og at vi derfor kun bliver afholdt fra at angribe dem af frygt. Så rent bortset fra udbredelsen af vores imperium over endnu flere, ville jeres undertvingelse også underbygge vores sikkerhed – det er faktisk særlig vigtigt, at I som øboer, endda på en af de svagere øer, ikke får lov til uantastet at trodse vort søherredømme.”

{98} Melierne: “Men kan I da ikke se nogen sikkerhed i vores forslag? For når I nu har tvunget os til at afstå fra retfærdighedsargumenter og prøver at overtale os til at bøje os for, hvad der er gavnligt for jer, er vi jo på samme måde nødt til også i denne sammenhæng at prøve at overtale jer ved at gøre rede for, hvad der er til vores fordel: det kunne måske vise sig at være identisk med jeres. Alle de stater, der nu er neutrale – hvordan vil I undgå at gøre dem til jeres fjender, når de betragter vores tilfælde og konkluderer, at I også kommer efter dem engang? Og hvordan kan I i samme moment andet end dels styrke jeres eksisterende fjender, dels føje nye til, der ellers ikke havde noget som helst ønske eller intention om at blive det?”

{99} Athenerne: “Den største fare er efter vores opfattelse ikke folk, der lever på fastlandet: de har deres frihed og har derfor ikke det mindste travlt med at træffe sikkerhedsforanstaltninger mod os. Nej, det er derimod øboer, der enten – som I – er uden for vores kontrol, eller som allerede er provokeret af herredømmets tvangselement. Det er frem for nogen dem, der griber til noget irrationelt og kaster sig selv og os ud i fuldstændig forudsigelige farer.”

{100} Melierne: “Men hvis begge parter er parate til at løbe så ekstreme risici – I for at forhindre jeres imperium i at blive bragt til ophør, og jeres slavebundne undersætter for at slippe ud af det – så ville det minsandten da være ubeskriveligt foragteligt og fejlt af os, der endnu har vors frihed, at lade noget som helst uforsøgt, før vi ender i slaveri.”

{101} Athenerne: “Nej, ikke hvis I reflekterer velovervejet over det, i det mindste. I befinder jer ikke i en jævnbyrdig kappestrid, hvor det gælder om at bevise sit mandsmod og undgå skammen ved at tabe: overvejelsen her gælder derimod jeres selvopholdelse, og det vil sige ikke at stille sig i vejen for en langt stærkere modstander.”

{102} Melierne: “Så meget forstår vi i hvert fald om krigens vilkår, at krigslykken ind imellem optræder mere upartisk, end forskellen i styrketal alene lader formode. Og hvis vi giver efter nu, er alt håb ude i samme nu, men så længe vi gør en aktiv indsats, har vi stadig håb om at kunne holde os opret.”

{103} Athenerne: “Håbet! Ja, det kan vel være til opmuntring i fare; og forudsat at man har rigelige reserver, kan man måske nok forlade sig på det: så kan det gøre skade, men ikke lægge en helt ned. Men satser man alting på et enkelt terningkast – for håbet er af natur et dyrt bekendtskab – går dets sande væsen først op for en i selve det øjeblik, hvor det hele ramler; det levner ingen chance for derefter at tage sig i agt for det håb, man nu kun kender alt for godt. [2] I er svage, og den mindste bevægelse kan tippe vægtskålen med jeres liv: vi ser nødig, at I anbringer jer selv i den situation, og heller ikke at I begår samme uhyre almindelige fejl som folk, der endnu har alle muligheder for at redde sig inden med almindelige, menneskelige metoder, men – når så de kommer under pres og ser ethvert substantielt håb slå fejl – søger tilflugt i de imaginære: spådomskunst, orakelsvar og al den slags, som med håb fører mennesker i fordærv.”

{104} Melierne: “I kan være forvisset om, at vi også anser det for en særdeles vanskelig opgave at prøve kræfter med både jeres magt og med lykken, når den nu ikke har tænkt sig at være upartisk. Hvad lykke angår, nærer vi nu ikke desto mindre fuld tillid til ikke at komme til at stå ringere end jer i guddommelig gunst, eftersom vi er gudhengivne mennesker, der tager

kampen op mod uretfærdige – og til, hvad magt angår, at vores alliance med Sparta nok skal opveje det, vi måtte mangle: de er nødsaget til at komme os til hjælp, om ikke andet så for slægtskabs skyld og af anstændighedsfølelse. Så det er altså ikke fuldstændig uden grund, at vi er fortrøstningsfulde.”

{105} Athenerne: “Nå ja, men hvis det gælder guddommelig velvilje, regner vi nu heller ikke med at være dårligere stillet. Der er intet i vore krav eller handlinger, der er i strid enten med almindelige menneskers antagelser om det guddommelige eller med deres ønsker og formål med hinanden. [2] For om guderne tror vi, og om mennesker har vi altid med sikkerhed vidst, at de ifølge et ubøjeleg element i deres natur hersker over alt, hvad de kan få overtaget over. Det er ikke os, der har indført denne lov, ej heller er vi de første til at handle efter den: den eksisterede, da vi overtog den, og som noget til evig tid eksisterende vil vi engang lade den gå i arv; vi benytter os blot af den, vel vidende at både I og alle andre i en magtposition svarende til vores ville gøre nøjagtig det samme. [3] Så hvad det guddommelige angår, har vi altså ingen rimelig grund til at være nervøse for at være ringere stillet end jer. Og hvad angår jeres forventninger til spartanerne – dem, der får jer til at stole fuldt og fast på, at de af ‘anstændighedshensyn’ vil komme jer til hjælp – ja, så må vi nok lykønske jer for jeres manglende erfaring med verdens ondskab, men misunder jer ikke jeres tåbelighed. [4] Internt er spartanerne, i deres relationer til hinanden og til deres egne institutioner, nemlig helt umanerligt retlinede, men i deres relationer til alle andre kunne der siges ikke så lidt om, hvordan de opfører sig; helt kort kan det bedst udtrykkes sådan, at spartanerne af alle, vi har kendskab til, på den mest himmelråbende måde identificerer det ærefulde med det behagelige og det retfærdige med det fordelagtige. Og en indstilling af den art er jo ikke netop befordrende for jeres absurde håb om redning.”

{106} Melierne: “Ja, men det er jo netop på det punkt, at vi først og fremmest kan have tillid til spartanernes blik for, hvad der fordelagtigt for dem selv: de vil ikke have nogen interesse i at forråde melierne – deres kolonister – og derved både miste tilliden fra de grækere, der sympatiserer med dem, og gå deres fjenders ærinde.”

{107} Athenerne: “Så I tror altså ikke på, at det fordelagtige går hånd i hånd med sikkerhed, mens det er en risikabel kurs at forfølge retfærdighed og ære? Og netop den er spartanerne i de fleste tilfælde meget lidt indstillet på at vove.”

{108} Melierne: “Vi anser det nu for sandsynligt, at de for vores skyld faktisk vil binde an med disse risici og endda vurdere dem som mindre hasarderede, end de ville gøre over for andre – så meget desto mere i kraft af både vores beliggenhed i operationel nærhed af Peloponnes og af det politiske slægtskab mellem os, som gør, at de kan stole mere på vores loyalitet end på andres.”

{109} Athenerne: “Det, der giver en følelse af sikkerhed, når nogen er på vej til at blive involveret i andres kamp, er det ikke den velvillige indstilling hos dem, der har kaldt dem til hjælp, tværtimod: det gør en markant overlegenhed i konkrete militær styrke. Og det er noget, spartanerne har fokus på, endda i højere grad end andre – i hvert fald har de ikke megen tiltro til deres egne ressourcer og skal ledsages en masse allierede for at angribe andre. Så det forekommer ikke sandsynligt, at de vil sætte over til en ø, når vi har herredømmet til søs.”

{110} Melierne: “De har vel også andre, de kunne sende. Det kretiske hav er jo vidtstrakt, så det er vanskeligere for dem med søherredømmet at opbringe nogen, end at slippe væk for dem, der ønsker at undgå dem. [2] Og skulle denne plan slå fejl, kan de jo også vende sig mod jeres territorium og mod resten af jeres allierede – dem som Brasidas ikke nåede frem til. Og så vil I skulle bekymre jer mindre om et eller andet område, hvor I ikke har noget at gøre, end om noget væsentligt tættere på, nemlig jeres allieredes territorium – og for den sags skyld jeres eget.”

{111} Athenerne: “Ja, sådan noget kunne såmænd godt ske også i jeres tilfælde: det ligger jo ikke helt uden for jeres personlige erfaring,³⁸ ligesom I næppe kan være uvidende om, at Athen aldrig nogensinde har trukket sig fra en eneste belejring af frygt for andre. [2] Vi konstaterer med forundring, at I på trods af jeres påstand om at ville diskutere muligheden af jeres overlevelse, har I under hele denne lange forhandling ikke sagt noget som helst, som et normalt menneske kunne støtte et begrundet håb om redning på: jeres stærkeste kort er forhåbninger til fremtiden, mens jeres aktuelle ressourcer er for ubetydelige til at have nogen chancer for at klare sig imod dem, der allerede står over for jer. Jeres indstilling demonstrerer en omfattende mangel på rationalitet, medmindre I, når I nu har sendt os udenfor, her i sidste øjeblik har tænkt jer at nå til en fornuftigere beslutning end, hvad vi har hørt indtil nu. For I har forhåbentlig ikke tænkt jer at lade jer lokke af den skamfølelse, der har været så manges undergang, når åbenlys fare og vanære truer: på trods af at de fra begyndelsen har øjnene vidt åbne for de ulykker, de styrer lige imod, lader mange sig alligevel blive drevet af et navns forførende magt – den såkaldte vanære – og til, som ofre for et tomt ord, reelt at styrte i uoprettelig katastrofe af egen drift og således ved egen inkompetence pådrage sig vanære endnu mere skammelig end noget, tilfældet kunne have ramt dem med. [4] Hvis I tænker jer ordentligt om, vil I tage jeres forholdsregler mod at havne i det scenarie, og I vil tage det standpunkt, at der herken er noget upassende i at give efter, når den mægtigste stat tilbyder jer rimelige vilkår – at indtræde i alliancen, forblive i besiddelse af jeres eget territorium og indbetale tribut – eller i, når man giver jer muligheden for at vælge mellem krig og sikkerhed, at lade være med hårdnakket at insistere på det dårligste af de to. Man har størst chance for succes, når man ikke bøjer af for de jævnbyrdige, opfører sig ordentligt over for de overlegne og optræder moderat over for de underlegne.

38. Se 3.91.1-3: Athen havde allerede ti år tidligere, i 426 f.Kr., forsøgt sig med en (noget mere halvhjertet) invasion og belejring af Melos.

[5] Så tænk efter endnu engang, også når vi nu er gået udenfor, og mind igen og igen jer selv under overvejelserne om, at det er jeres fædreland, der er på spil: I har kun det ene, og af en eneste rigtig eller forkert beslutning afhænger også jeres mulighed for at bringe det på ret køl.”

{112} Hermed forlod athenerne forhandlingerne. Da melierne var blevet alene tilbage, nåede de til stort set samme konklusion som før, og gav følgende svar: “Athenere! Vores synspunkt er ikke spor anderledes, end det hele tiden har været, og vi vil heller ikke på et øjeblik berøve en stat den frihed, den nu har nydt igennem 700 års eksistens. Vi vil sætte vores lid både til den lykke fra guderne, der har bevaret vor stat lige til i dag, og til undsætning fra mennesker, specifikt spartanerne, og således forsøge at redde os. [3] Men vi opfordrer jer til at lade os være jeres venner uden at være fjende af nogen af parterne, og til at forlade vort territorium med en traktat på vilkår, som begge parter finder acceptable.”

{113} Det var omtrent, hvad melierne svarede. Athenerne kom med en sidste erklæring, endnu mens de var på vej væk fra forhandlingerne: “Javel. Så må vi sige, ud fra de beslutninger I har truffet at dømme, at I må være de eneste mennesker i verden, der ikke bare bedømmer fremtiden til at være sikrere end det, I kan se for næsen af jer, men også betragter noget imaginært som allerede realiseret, simpelthen fordi I godt kunne tænke jer det. I har satset alt på jeres tillid til spartanerne, lykke og forhåbninger, og alt vil I nu miste.”

{114} Hermed vendte de athenske repræsentanter tilbage til hæren. Da melierne ikke viste tegn på at imødekomme deres krav, indledte dens kommandoførende strateger omgående fjendtligheder. De fordelte byen i sektorer på de forskellige staters kontingenter og opførte en belejringsmur hele vejen rundt om Melos by. [2] Senere efterlod athenerne en styrke bestående af egne og allierede tropper til at opretholde blokaden både fra sø- og landsiden og trak sig derpå tilbage med hovedparten af hæren. De tilbageblevne tropper forblev i stilling og opretholdt belejringen.

{115} På omtrent samme tid invaderede Argos Phleious' territorium, men faldt i et baghold lagt af phleiasierne og deres egne eksilborgere og mistede hen imod 80 mand. [2] Endvidere plyndrede athenerne i Pylos spartanere for store mængder bytte. Imidlertid annullerede Sparta ikke engang da fredstraktaten og indledte fjendtligheder mod

Athen, men udstedte blot den proklamation, at det stod enhver spartaner, der måtte ønske det, frit for at plyndre athenere. [3] Også Korinth foretog krigshandlinger mod Athen på grund af visse separate uoverensstemmelser, men de øvrige peloponnesere forholdt sig passive.

[4] Også melierne rettede et natangreb mod den sektor af den athenske belejringsmur, der vendte ind mod markedspladsen, og erobrede den. De dræbte nogle folk og slæbte proviant og så meget, de kunne få fat på af andre brugbare ting, ind i byen, og trak sig derpå tilbage igen uden at foretage sig yderligere. Athenerne sørgede for at skærpe bevogtningen for fremtiden.

{116} Den følgende vinter havde spartanerne truffet forberedelser til en kampagne ind på argeisk territorium; men da det ikke lykkedes at få gunstige varselsfre i forbindelse med grænseoverskridelsen, vendte de hjem igen. Det spartanske invasionsforsøg fik imidlertid argeierne til at fatte mistanke til nogle folk i byen, og mens de fik pågrebet nogle af dem, lykkedes det andre at slippe fra dem.

[2] På omtrent samme tid lykkedes det endnu en gang melierne at erobre et andet stykke af den athenske belejringsmur, som netop da var utilstrækkeligt bevogtet. [3] Som reaktion på dette ankom der senere endnu en styrke fra Athen under kommando af Philokrates, Demeas' søn; og da de fra nu af var under intensiv belejring, og der ydermere havde været et vist mål af forræderi i egne rækker, indgik melierne en overenskomst på de vilkår, at Athen skulle afgøre deres skæbne. [4] Athenerne dræbte alle de voksne mandlige meliere, de havde taget til fange, og lod kvinder og børn sælge som slaver. Stedet koloniserede de selv med 500 bosættere, de senere sendte dertil.